

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม
 - 1.1 ความหมายจริยธรรม
 - 1.2 องค์ประกอบของจริยธรรม
 - 1.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจริยธรรม
2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะทางจริยธรรม
3. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านครอบครัว
 - 3.1 ลักษณะครอบครัว
 - 3.2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับครอบครัว
 - 3.3 สัมพันธภาพในครอบครัว
 - 3.4 รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว
4. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมในสังคม
 - 4.1 ความหมายของการเลียนแบบ
 - 4.2 วิธีการเรียนรู้ของมนุษย์
 - 4.3 กระบวนการเลียนแบบจากตัวแบบ
 - 4.4 ประเภทของตัวแบบ
 - 4.5 อิทธิพลที่ทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดการเลียนแบบ
 - 4.6 การเลียนแบบผ่านสื่อมวลชน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

ความหมายจริยธรรม

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของจริยธรรมในทัศนะต่างๆ เอาไว้ดังนี้
กู๊ด (Good. 1973 : 412) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การปรับพฤติกรรมให้เข้ากับ
กฎเกณฑ์หรือมาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้อง ดีงาม

โคลเบอร์ก (Kohlberg. 1976 : 45) กล่าวถึงจริยธรรมว่ามีพื้นฐานของความยุติธรรม ซึ่งยึดถือเอาการกระจายสิทธิและหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่บังคับ โดยทั่วไปแต่เป็นกฎเกณฑ์ที่คนส่วนใหญ่รับไว้ทุกสถานการณ์ ไม่มีการขัดแย้งกันเป็นอุดมคติ ดังนั้น พันธะทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพต่อสิทธิและข้อเรียกร้องของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน

บราวน์ (Brown. 1978 : 412) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบกฎเกณฑ์สำหรับการวิเคราะห์การกระทำที่ผิดหรือถูกของบุคคลซึ่งเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการจากประสบการณ์ของบุคคล

ประกาศศิริ สีหอำไพ (2543 : 17) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรม กิริยาและปลูกฝังนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรมคุณค่าทางจริยธรรม

ภิญโญ สาธร (2544 : 17) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง คุณความดีที่ควรประพฤติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 7) ให้ความหมายของคำว่า จริย คือดีงาม สบาย คือดูแลดี ดูแลงาม ธรรม คือสิ่งที่ควรปฏิบัติ จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ปฏิบัติแล้ว เกิด (จริย) ความดี ความงาม ความสวย

พระเมธีธรรมภรณ์ (2544 : 91) ให้ความหมายของคำว่า จริยธรรม หมายถึง หลักแห่ง ความประพฤติปฏิบัติชอบอันวางรากฐานอยู่บนหลักคำ สอนของศาสนา ปรัชญาแลขนบธรรมเนียม ประเพณีที่มีระบบศีลธรรมเป็นส่วนประกอบ

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 291) ให้ความหมายของ จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อ ประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548 : 149) ได้กล่าวว่า จริยธรรมคือ ธรรมที่เป็น ข้อประพฤติปฏิบัติ ระเบียบที่ควรประพฤติปฏิบัติ แบบแผนที่ดีงาม สำหรับจัดระเบียบสังคม ให้เรียบร้อยดีงาม

วศิน อินทสระ (2549 : 22) ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม แปลว่า ธรรมที่ควร ประพฤติ ตามคำแปลนี้ เล็งไปทางฝ่ายดีคือบุญหรือกุศลธรรม จริยธรรมตรงกับคำอังกฤษว่า Ethically คล้าย Ethics ที่หมายถึง จริยศาสตร์นั่นเองมงคลในพระพุทธศาสนามีข้อหนึ่งเรียกว่า ธรรมจริยา แปลว่า การประพฤติธรรม หรือประพฤติถูกต้อง

แสง จันทร์งาม (2550 : 10) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติ ที่สังคมมุ่งหวังให้คนในสังคมนั้นประพฤติ มีความถูกต้องในความประพฤติ มีเสรีภาพภายใน ขอบเขตของมโนธรรม (Conscience) เป็นหน้าที่ที่สมาชิกในสังคมพึงประพฤติปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองขึ้นในสังคม การที่จะปฏิบัติให้เป็นไป เช่นนั้นได้ ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2550 : 163) ได้กล่าวว่า จริยธรรม คือ หลัก หรือหัวข้อแห่งความประพฤติปฏิบัติเพื่อเกิดปกติสุขในสังคม ไม่ให้มีการเอาเปรียบกัน หรือมิได้ก็แต่ปล่อยให้เกิดความมั่งคั่ง มั่นคงทั้งส่วนตนและส่วนท่าน

พระเทวิน เทวินโท (2550 : 107) ได้กล่าวว่า จริยธรรม เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมไปถึงธรรมชาติ กฎระเบียบของสังคม กฎหมาย กฎศีลธรรมตามศาสนา และค่านิยมของคนในสังคมจริยธรรมจึงเป็นคำง่าย ๆ ที่ใช้อธิบายข้อประพฤติปฏิบัติร่วมกันของมนุษย์ในสังคม โดยมีสิ่งที่เกี่ยวข้องกันอยู่ 4 ประการคือ 1) ธรรมชาติ 2) ตัวเราเอง 3) ผู้อื่น 4) ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ ตัวเราเองและผู้อื่น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2552 : 591) ได้กล่าวว่า จริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาว่าคือผู้ดำเนินชีวิตตามมรรค หรือปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา ยึดหลักความประพฤติ หลักการดำเนินชีวิต หรือหลักการครองชีวิตที่ถูกต้องสมบูรณ์ของมนุษย์ ที่จะนำไปสู่จุดหมายคือความดับทุกข์หรือความสิ้นสุดปัญหาอยู่อย่างเป็นอิสระไร้ทุกข์

จากการให้ความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางของการประพฤติหรือข้อปฏิบัติตนเป็นคนดี ตามลักษณะทางขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ เห็นว่าถูกต้องและต้องการให้เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อตนเองและส่วนรวม

องค์ประกอบของจริยธรรม (Ethics Elements)

นักวิชาการหลายท่านได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมเอาไว้ ดังนี้

บราวน์ (Brown. 1978 : 412) มีความเห็นว่าจริยธรรมประกอบด้วย 3 องค์ประกอบคือ ความรู้ (Knowledge) ความรู้สึก (Feeling) และความประพฤติ (Conduct)

ฮอฟแมน (Hoffman. 1979 : 598) กล่าวว่า กระบวนการซึมซับทางจริยธรรม (Ethic Internalization) มี 3 องค์ประกอบที่เป็นอิสระจากกัน คือ ความคิดทางจริยธรรม (Ethic Thought) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Ethic Feeling) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Ethic Behavior)

ประกาศรี สีหอำไพ (2543 : 48) ได้กล่าวว่าจริยธรรมเป็นเครื่องกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิต เป็นแนวทางให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย ประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง เป็นแบบแผนให้ยึดถือปฏิบัติการหย่อนระเบียบวินัยทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคล ความประพฤติที่เป็นไปตามข้อตกลงของสังคม ได้แก่ กฎหมาย จารีต ประเพณี

2. สังคม (Society) การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผนก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน ต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม กระทำในสิ่งที่สังคมยอมรับ

3. อิสระเสรี (Autonomy) ความมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความอิสระ สามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต มีความสุขอยู่ในระเบียบวินัยของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรม สามารถปกครองตนเองได้

พกา สัตยธรรม (2544 : 283) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนาไว้ 2 องค์ประกอบคือ

1. องค์ประกอบภายนอก คือ การมีปรโตโฆษที่ดี ได้แก่ การมีกัลยาณมิตรมีมิตรที่ดี มีครู อาจารย์ที่ดี ซึ่งประกอบด้วยลักษณะกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ มีพ่อแม่ที่ดีซึ่งให้ความรู้ที่ถูกต้อง มีแหล่งความรู้ มีสื่อมวลชนที่ให้สติปัญญาเป็นสื่อสารให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์จึงเป็นผู้รู้หลักปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นผู้รู้จักนิสัยใจคอของผู้ประพฤติ มีอุบายในการที่จะแนะนำหรือเรียกว่า มีปัจจัยภายนอกที่ดี

2. องค์ประกอบภายใน นอกจากปัจจัยภายนอกแล้วก็ต้องมีปัจจัยภายในคือในส่วนของตัวเองต้องมีโยนิโสมนสิการ รู้จักคิด คิดเป็น ถ้าคิดไม่เป็น ไม่รู้จักคิด ก็ไม่สามารถนำเอาสิ่งที่เป็นกัลยาณมิตรไปใช้ประโยชน์ได้

ปราชญา กล้าผจญ (2544 : 298) ได้แบ่งองค์ประกอบของจริยธรรมออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1. ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความดีความงาม ประโยชน์ และโทษ นั่นคือรู้ว่าสิ่งใดดี สิ่งใดงาม ก็มุ่งประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งนั้น เลือกใช้ เลือกซื้อ เลือกบริโภคแต่ของที่ดีของที่งามของที่เป็นประโยชน์

2. ด้านความรู้สึกพึงพอใจ ตระหนัก รู้ชอบ สนใจที่จะปฏิบัติ รู้การควรไม่ควรน้อมนำตนเองเข้าไปหาสิ่งที่ดีงามทั้งหลาย

3. ด้านการประพฤติปฏิบัติ เป็นการใช้พฤติกรรมทางจริยธรรมในชีวิตประจำวัน และปฏิบัติต่อเนื่องอยู่เนื่องนิตย์จนคิดเป็นนิสัย

เนตรพัฒนา ขาววิราช (2551 : 6) ได้กล่าวว่า จริยธรรมมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. ด้านความรู้เหตุผล คือ ความเข้าใจในความถูกต้อง สามารถแยกแยะและตัดสินใจได้ว่าอะไรถูกต้อง ไม่ถูกต้องด้วยความคิด

2. ด้านอารมณ์ความรู้สึกผิชอบชั่วดี ความเชื่อ คือ ความพึงพอใจ ศรัทธา ความเลื่อมใสยอมรับที่จะนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติ

3. ด้านพฤติกรรมการแสดงออก คือ การแสดงออกที่บุคคลได้ตัดสินใจแล้วว่าเป็นการกระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ

จากองค์ประกอบของจริยธรรมที่นักวิชาการได้จำแนกไว้ สรุปได้ว่า องค์ประกอบของจริยธรรม ได้แก่ องค์ประกอบทางด้านความรู้ที่หมายถึง ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวกับจริยธรรมของสังคม นั้นเป็นความรู้ของมนุษย์ที่ได้รับการอบรมสั่งสอนและเกิดเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องและสามารถตัดสินใจแยกความถูกผิดได้ด้วยความรู้ความคิด องค์ประกอบทางด้านความรู้สึกหมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะ หรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยและยินดีที่จะรับจริยธรรมนั้นมาเป็นแนวปฏิบัติ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจริยธรรม

1. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) มีทฤษฎีการเรียนรู้ และการประยุกต์ใช้ สรุปได้ดังนี้ (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552 : 25-26)

1.1 ทฤษฎีการเรียนรู้

1.1.1 พัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลเป็นไปตามวัย ซึ่งแบ่งได้ 4 วัยดังนี้ ขั้นรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส (Sensorimotor Period) มีอายุอยู่ในช่วง 0-2 ปี ขั้นก่อนปฏิบัติการการคิด (Preoperational Period) มีอายุอยู่ในช่วง 2 – 7 ปี 2 ขั้นนี้จะมีการรับรู้และการกระทำ ส่วนขั้นการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational period) มีอายุอยู่ในช่วง 7-11 ปี ขั้นนี้นอกจากเรียนรู้แบบรูปธรรมได้ ยังสามารถเรียนรู้และใช้สัญลักษณ์ได้ด้วย ขั้นสุดท้ายเป็นขั้นการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Period) มีอายุอยู่ในช่วง 11-15 ปีขั้นนี้คิดเป็นนามธรรม, ตั้งสมมติฐานและใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้

1.1.2 ภาษาและกระบวนการคิดของเด็กแตกต่างจากผู้ใหญ่

1.1.3 กระบวนการทางสติปัญญา มีลักษณะการซึมซับหรือการดูดซึม (Assimilation) และการปรับและการจัดระบบ (Accommodation) การซึมซับหรือดูดซับ เป็นกระบวนการทางสมองในการรับประสบการณ์ เรื่องราว และข้อมูลต่างๆ เข้ามาสะสมเก็บไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป การปรับ และการจัดระบบ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากขั้นของการปรับ หากการปรับเป็นไปอย่างผสมผสานกลมกลืน จะก่อให้เกิดสภาพที่มีความสมดุลขึ้น หากบุคคลไม่สามารถปรับประสบการณ์ใหม่ และประสบการณ์เดิมให้เข้ากันได้ ก็จะทำให้เกิดภาวะความไม่สมดุลซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญาขึ้นในตัวบุคคล

การประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ จัดทำได้ดังนี้

1.1.1 การพัฒนาเด็กควรคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก และจัดประสบการณ์ ให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเขา ไม่ควรบังคับให้เด็กเรียนในสิ่งที่ยังไม่พร้อมหรือ

ยากเกินพัฒนา การตามวัย เพราะจะทำให้เด็กเกิดเจตคติที่ไม่ดีในสิ่งที่เรียน และการจัดประสบการณ์ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามวัยของตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เด็กพัฒนาไปสู่พัฒนาการขั้นสูงขึ้นได้

2) เด็กแต่ละคนมีพัฒนาการแตกต่างกัน ถึงแม้อายุจะเท่ากันแต่ระดับพัฒนาการอาจไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงไม่ควรเปรียบเทียบเด็ก ควรให้เด็กมีอิสระที่จะเรียนรู้ และพัฒนาความสามารถของเขาไปตามระดับพัฒนาการของเขา

3) ผู้สอนควรสอนสิ่งที่เป็นรูปธรรมเพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจลักษณะต่างๆ ได้ดีขึ้น

1.1.2 การให้ความสนใจและสังเกตเด็กอย่างใกล้ชิดจะช่วยให้ได้ทราบลักษณะเฉพาะของเด็ก

1.1.3 ในการสอนเด็กเล็กๆเขาจะรับรู้ส่วนรวม (Whole) ได้ดีกว่าส่วนย่อย (Part) ดังนั้น ผู้สอนจึงควรสอนภาพรวมก่อนแล้วจึงแยกสอนทีละส่วน

1.1.4 ในการสอนสิ่งใดให้กับเด็ก ควรเริ่มจากสิ่งที่เด็กคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์มาก่อนแล้วจึงเสนอสิ่งใหม่ที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเก่า การทำเช่นนี้จะช่วยเด็กซึมซับและจัดระบบความรู้ได้ดี

1.1.5 การเปิดโอกาสให้เด็กได้รับประสบการณ์แล้วมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมากๆ จะช่วยให้เด็กซึมซับข้อมูลเข้าสู่โครงสร้างทางสติปัญญา และพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กได้ดี

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ (Bruner) บรูเนอร์ ได้พัฒนาทฤษฎีของเพียเจต์ โดย บรูเนอร์ เชื่อว่ามนุษย์เลือกจะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจ และการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบด้วยตนเอง (Discovery Learning) แนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ และการประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ สรุปได้ดังนี้ (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. 2552 : 27-28)

แนวคิด/ทฤษฎีการเรียนรู้

2.1 การจัดโครงสร้างของความรู้ให้มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กมีผลต่อการจัดการเรียนรู้ของเด็ก

2.2 การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน ให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียนและสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ

2.3 การคิดแบบหยั่งรู้ (Intuition) เป็นการคิดหาเหตุผลอย่างอิสระที่สามารถช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้

2.4 แรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้

2.5 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์แบ่งเป็น 3 ชั้นใหญ่ๆ

2.5.1 ชั้นการเรียนรู้จากการกระทำ (Enactive Stage) คือขั้นของการเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่างๆ การลงมือกระทำช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ดี

2.5.2 ชั้นการเรียนรู้จากการคิด (Iconic Stage) เป็นขั้นที่เด็กสามารถสร้างมโนภาพในใจได้ และสามารถเรียนรู้จากภาพแทนของจริงได้

2.5.3 ชั้นการเรียนรู้สัญลักษณ์ และนามธรรม (Symbolic Stage) เป็นชั้นการเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อน และเป็นนามธรรมได้

2.6 การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการที่คนเราสามารถสร้างความคิดรวบยอด หรือสามารถจัดประเภทของสิ่งต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

2.7 การเรียนรู้ได้ผลดีที่สุด คือ การให้ผู้เรียนค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้

2.1 ผู้สอนควรจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ดี มีความหมายต่อผู้เรียนและช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

2.2 ก่อนสอนผู้สอนต้องมีการวิเคราะห์และจัด โครงสร้างเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.3 ผู้สอนควรจัดความคิดรวบยอด เนื้อหาสาระ วิธีสอนและกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

2.4 ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้คิดอย่างอิสระให้มาก เพื่อช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

2.5 ผู้สอนควรสร้างแรงจูงใจภายในให้แก่ผู้เรียน

2.6 ผู้สอนควรสอนความคิดรวบยอดให้แก่ผู้เรียน

3. พัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ต (Kohlberg)

ในเรื่องระดับพัฒนาการทางจริยธรรมในทางจิตวิทยา มีนักจิตวิทยาที่เสนอทฤษฎีเพื่อทำความเข้าใจบุคลิกภาพของบุคคลที่สำคัญ คือ โคลเบิร์ต (Kohlberg, 1976 - 1987) ทั้งนี้ โคลเบิร์ตเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากการพัฒนาการของ โครงสร้างทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม นอกจากนั้น โคลเบิร์ต ยังพบว่า ส่วนมากการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กจะไม่ถึงขั้นสูงสุดในอายุ 10 ปี แต่จะมีการพัฒนาขึ้นอีกหลายขั้นจากอายุ 11-25 ปี การใช้เหตุผล

เพื่อการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จะแสดงให้เห็นถึงความเจริญของจิตใจของบุคคล การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็น การใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นตามลำดับของวุฒิภาวะทางปัญญา

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976 : 35) ได้ศึกษาวิจัยพัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของพิวาเจต์ แต่ได้ปรับปรุงวิธีวิจัย การวิเคราะห์ผลรวมและได้ทำการวิจัยอย่างกว้างขวางในประเทศอื่นที่มีวัฒนธรรมต่างไปจากสหรัฐอเมริกา โคลเบอร์กได้คิดวิธีวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีระบบการให้คะแนนอย่างมีระเบียบ แบบแผน ผู้ที่จะใช้วิธีการให้คะแนนระดับพัฒนาการทางจริยธรรม จะต้องได้รับการอบรมเป็นพิเศษ โดยสร้างสถานการณ์สมมติปัญหาทางจริยธรรมที่ผู้ตอบยากที่จะตัดสินใจได้ว่า ถูก ผิด ควรทำ หรือ ไม่ควรทำ อย่างเด็ดขาด เพราะขึ้นกับองค์ประกอบหลายอย่าง การตอบจะขึ้นกับวัยของผู้ตอบ เกี่ยวกับความเห็นใจในบทบาทของผู้พฤติกรรมในเรื่องค่านิยม ความสำนึกในหน้าที่ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม ความยุติธรรมหรือหลักการที่ตนยึด จากการวิเคราะห์คำตอบของผู้ตอบวัยต่าง ๆ โคลเบอร์กได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ (Levels) แต่ละระดับแบ่งออกเป็น 2 ขั้น (Stages) ดังนั้น พัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก มีทั้งหมด 6 ขั้น ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนมีจริยธรรมหรือระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Pre-Conventional Level) ระดับนี้เด็กจะรับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ดี ไม่ดี จากผู้มีอำนาจเหนือตน โดยบุคคลจะตอบสนองต่อกฎเกณฑ์ซึ่งผู้มีอำนาจทางกายเหนือตนเองกำหนดขึ้น จะตัดสินใจเลือกแสดงพฤติกรรมที่เป็นหลักต่อตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น จะพบในเด็ก 2-10 ปี โดยได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ระดับนี้เป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 การถูกลงโทษและการเชื่อฟัง (Punishment and Obedience Orientation)

ขั้นที่ 2 กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน (Instrumental Relativist Orientation)

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level) พัฒนาการจริยธรรมระดับนี้ ผู้ทำถือว่าการประพฤติตนตามความคาดหวังของผู้ปกครอง บิดามารดากลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกหรือของชาติ เป็นสิ่งที่ควรจะทำโดยบุคคลจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมที่ตนเองอยู่ ตามความคาดหวังของครอบครัวและสังคม โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นขณะนั้นหรือภายหลังก็ตาม จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมโดยคำนึงถึงจิตใจของผู้อื่น จะพบในวัยรุ่นอายุ 10 -16 ปี โคลเบอร์กแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ระดับนี้เป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 3 ความคาดหวังและการยอมรับในสังคม สำหรับ เด็กดี (Interpersonal on Ordance of "Good boy, Nice girl" Orientation)

ขั้นที่ 4 กฎและระเบียบ (“Law-and-order” Orientation)

ระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมตามหลักการด้วยวิจารณญาณ หรือระดับเหนือกฎเกณฑ์ สังคม (Post - Conventional Level) พัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้ เป็นหลักจริยธรรมของผู้มีอายุ 20 ปี ขึ้นไป ผู้ทำหรือผู้แสดงพฤติกรรมได้พยายามที่จะตีความหมายของหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมด้วย ซึ่งพัฒนามาจากกฎเกณฑ์ของสังคม เป็นจริยธรรมที่เป็นที่ยอมรับทั่วไป โคลเบอร์กแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ระดับนี้เป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 5 สัญญาสังคมหรือหลักการทำตามคำมั่นสัญญา (Social Contract Orientation)

ขั้นที่ 6 หลักการคุณธรรมสากล (Universal Ethical Principle Orientation)

แสดงขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของ โคลเบอร์ก นำเสนอในรูปของตาราง 1

ตาราง 1 เหตุผลเชิงจริยธรรม 3 ระดับ ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
ขั้นที่ 1 บุคคลใช้เกณฑ์ทางจริยธรรม โดยยึดหลักการหลบหลีก การลงโทษ การเชื่อฟังเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ (2-7ปี)	(1) ระดับก่อนเกณฑ์ (2-10ปี)
ขั้นที่ 2 บุคคลใช้หลักเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตนหรือการแสวงหารางวัล เป็นระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ของสังคม (7-10 ปี)	
ขั้นที่ 3 บุคคลทำตามความคาดหวังและการยอมรับในสังคม ยึดหลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (10-13ปี)	(2) ระดับทางกฎเกณฑ์ (10-16ปี)
ขั้นที่ 4 บุคคลยึดกฎและระเบียบ การทำตามหน้าที่ เป็นหลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม เป็นระดับจริยธรรมตามวิจารณญาณ หรือระดับเหนือกฎเกณฑ์ของสังคม (13-16 ปี)	
ขั้นที่ 5 บุคคลยึดหลักสัญญาประชาคม หรือหลักการทำตามคำมั่นสัญญา (16 ปีขึ้นไป)	
ขั้นที่ 6 บุคคลยึดหลักการคุณธรรม อุดมคติสากล (ผู้ใหญ่)	(3) ระดับเหนือกฎเกณฑ์

4. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543 : 1-3) ทฤษฎี คือการสื่อความที่รวบรวมเนื้อหาที่กว้างขวางในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้อยู่ในรูปของข้อสรุปที่รวบรัด ในวงวิชาการทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในปัจจุบันโดยเฉพาะในสาขาจิตวิทยานั้น ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมมี 3 ส่วน คือส่วนที่เป็นดอกและผลไม้ ส่วนลำต้น และส่วนที่เป็นราก สาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนลำต้นของต้นไม้ อันประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ

- 4.1 เหตุผลเชิงจริยธรรม
- 4.2 มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง
- 4.3 ความเชื่ออำนาจในตน
- 4.4 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
- 4.5 ทศนคติ คุณธรรม และค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้น ๆ

พฤติกรรมของคนดี คนเก่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีลักษณะพื้นฐานทางจิต ซึ่งเปรียบเสมือนรากสำคัญของต้นไม้ที่หาอาหารมาเลี้ยงต้นได้อย่างเต็มที่ โดยมีลักษณะพื้นฐานทางจิต 3 ประการ คือ

- 4.1 สติปัญญา คือ ความเฉลียวฉลาดเหมาะสมกับอายุ เมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็มีความสามารถทางการคิดที่เป็นนามธรรมขั้นสูงได้
- 4.2 ประสบการณ์ทางสังคม หมายถึง การเข้าใจมนุษย์ และสังคม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา
- 4.3 มีสุขภาพจิตดี หมายถึง การมีความวิตกกังวลน้อยหรือในปริมาณที่เหมาะสมกับเหตุการณ์

ลักษณะพื้นฐานทางจิตทั้ง 3 ประการนี้เป็นสาเหตุสำคัญของพัฒนาลักษณะทางพฤติกรรม 5 ด้านที่ลำต้นและพฤติกรรมของคนดี คนเก่ง ซึ่งเป็นผลไม้บนต้น ในทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนั้นมีลักษณะทางจิตและพฤติกรรมที่จะต้องเสริมตั้งแต่วัยเด็ก 6 ขวบขึ้นไป ควรพัฒนาการฝึกให้กระทำพฤติกรรมที่พึงปรารถนาเป็นนิสัย

จากทฤษฎีการปลูกฝังจริยธรรมดังกล่าว สรุปได้ว่าทฤษฎีของนักวิชาการต่างประเทศ และในประเทศมีแนวคิดในทิศทางเดียวกัน คือการปลูกฝังจริยธรรมแบบการกระจำค่านิยมเน้นที่ความเข้าใจของบุคคลเกี่ยวกับกฎเกณฑ์การตัดสินใจความต้องการของพฤติกรรม การปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล (Moral Reasoning) นั้นเน้นที่พฤติกรรมจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ที่อยู่ภายนอกในรูปแบบเงื่อนไขการเสริมแรงและเงื่อนไขการลงโทษ การปลูกฝังจริยธรรมก็กระทำโดยการสร้างเงื่อนไขให้เกิดขึ้นแล้วผู้ตกอยู่ในเงื่อนไขก็มีพฤติกรรมตามที่ต้องการ และการปลูกฝังจริยธรรมด้วยการ

เรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) เป็นภาคขยายของทฤษฎีการปลูกฝังจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) ที่เน้นเงื่อนไขทางสังคมซึ่งอยู่ภายนอกบุคคล แต่ขณะเดียวกันก็เน้นที่ความเข้าใจของบุคคลเกี่ยวกับเงื่อนไขผลกระทบที่มีอยู่ในสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะทางจริยธรรม

พิภพ วังเงิน (2547 : 5) ได้กล่าวว่าคุณลักษณะของจริยธรรมเป็นสิ่งที่แสดงลักษณะเฉพาะของจริยธรรมเพื่อให้เห็นเด่นชัดในด้านหนึ่งและมีความแตกต่างจากจริยธรรมด้านอื่น ๆ ทั้งนี้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านการศึกษาหลายหน่วยงาน ได้กำหนดโครงสร้างจริยธรรมพร้อมทั้งกำหนดคุณลักษณะของจริยธรรม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 : 4) ได้กล่าวว่า คุณลักษณะทางจริยธรรม ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย และความสามัคคี

ความรับผิดชอบ

1. ความหมายความรับผิดชอบ

พิภพ วังเงิน (2547 : 5) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่อย่างตั้งใจ มีความละเอียดรอบคอบ มีความพากเพียรพยายามเพื่อให้งานหรือภาระที่รับผิดชอบอยู่บรรลุผลสำเร็จตรงตามเป้าหมาย

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2549 : 584) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพันพากเพียร และละเอียดรอบคอบ ขอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

แสง จันทร์งาม (2550 : 10) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ (Accountability) คือ ความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความพากเพียร และความละเอียดรอบคอบ ขอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

2. องค์ประกอบและพฤติกรรมความรับผิดชอบ

จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2543 : 23) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบและพฤติกรรมความรับผิดชอบ

- 2.1 เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลของงานนั้น
- 2.2 ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว
- 2.3 เคารพต่อระเบียบ กฎเกณฑ์ และมีวินัยในตนเอง

- 2.4 มีอารมณ์หนักแน่นเมื่อเผชิญกับอุปสรรค
- 2.5 รู้จักหน้าที่และการกระทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี
- 2.6 มีความเพียรพยายาม
- 2.7 มีความละเอียดรอบคอบ
- 2.8 ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่
- 2.9 ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งตนเองและสังคม
- 2.10 ตรงต่อเวลา
- 2.11 ยอมรับผลการกระทำของตน

โกวิท ประมวลพฤกษ์ (2549 : 584) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ ซึ่งแสดงออก พฤติกรรมดังนี้

- 2.1 เตรียมการสอนอย่างดี
- 2.2 ดูแลซ่อมแซม ปรับปรุง อุปกรณ์ และสถานที่ของทางราชการอยู่เสมอ
- 2.3 แสวงหาแนวทางวิธีการปรับปรุงในงานที่รับผิดชอบอยู่เสมอ
- 2.4 ค้นคว้าหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ
- 2.5 ไม่เพิกเฉยต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม
- 2.6 ไม่เพิกเฉยในเหตุการณ์ที่จะทำให้เกิดผลเสียต่องานราชการ
- 2.7 มีความละเอียด รอบคอบในการทำงาน
- 2.8 อดทนต่อปัญหาต่างๆ ในการทำงาน โดยไม่ละทิ้งและหือถอยโดยง่าย
- 2.9 อดทนต่อพฤติกรรมที่ยั่วของศิษย์ ไม่แสดงความโกรธโดยง่าย
- 2.10 ยอมรับผลการกระทำของตน
- 2.11 รู้จักหน้าที่และปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ
- 2.12 ให้ความร่วมมือในกิจกรรมของสถาบันเป็นอย่างดี
- 2.13 ฝ่าทนต่อปัญหาต่างๆ และหาทางแก้ไขโดยวิธีทางปัญญาและสันติวิธี
- 2.14 ใช้ทรัพย์สินราชการอย่างประหยัด

ความซื่อสัตย์

1. ความหมายความซื่อสัตย์

พิภพ วังเงิน (2547 : 5) ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนอย่างตรงไปตรงมา ตรงต่อความเป็นจริง ทั้งการ วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

โกวิท ประมวลพจนานุกรม (2549 : 584) ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเอง และต่อผู้อื่น

แสง จันทร์งาม (2550 : 10) ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ (Honesty) คือ การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติ อย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

2. องค์ประกอบและพฤติกรรมความซื่อสัตย์

จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2543 : 23) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบและพฤติกรรมความซื่อสัตย์

2.1 ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ ความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำความผิด

2.1.1 ไม่สับปลับกลีบกลอก

2.1.2 ไม่คล้อยตามพวกที่ลาก หรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย

2.1.3 มั่นคงต่อการกระทำดีของตน

2.1.4 ไม่คดโกง มีความตั้งใจทำจริง

2.1.5 ประพฤติตรงตามพูดและคิด

2.2 ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน

2.2.1 ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ทำประโยชน์ส่วนตัว

2.2.2 ไม่ใช่อำนาจหน้าที่ทำประโยชน์ส่วนตัว

2.3 ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล คือ ความซื่อตรงต่อผู้อื่น มิตร หัวหน้างานผู้มีพระคุณ

2.3.1 ประพฤติตรงไปตรงมา ไม่คิดคดต่อผู้อื่น

2.3.2 ไม่ชักชวนไปในทางที่เสื่อมเสีย

2.3.3 ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตัว

2.3.4 เตือนสติและแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์

2.3.5 ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่คิดริษยาหรือกลั่นแกล้ง

2.4 ความซื่อสัตย์ต่อคณะ สังคม และประเทศชาติ

2.4.1 ร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ

2.4.2 ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว

2.4.3 ไม่ร่วมมือกันทำงานใด ๆ ที่ผิดกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับของสังคมและหมู่คณะ

โกวิท ประมวลพจนานุกรม (2549 : 584) ได้กล่าวว่าความซื่อสัตย์ ซึ่งแสดงออกเป็นพฤติกรรมได้ดังนี้

- 2.1 ถ่ายทอดความรู้โดยไปปิดบังอำพราง
- 2.2 ไม่เบียดบังแรงงานหรือนำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตน
- 2.3 ไม่เบียดบังทรัพย์สินส่วนรวม หรือส่วนราชการไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน หรือพวกพ้อง
- 2.4 ไม่อวดอ้างความสามารถเกินความจริง
- 2.5 ไม่นำหรือยอมให้นำผลงานทางวิชาการของตนไปใช้ในทางทุจริต หรือเป็นภัยต่อมนุษยชาติ
- 2.6 ใช้เวลาราชการเพื่อประโยชน์ทางราชการอย่างเต็มที่
- 2.7 ไม่ชักชวนศิษย์กระทำในสิ่งที่เสื่อมเสีย
- 2.8 เข้าสอน และเลิกสอนตามเวลาที่กำหนด
- 2.9 ไม่ประจบ สอพลอผู้บังคับบัญชาเพื่อประโยชน์ส่วนตน
- 2.10 ปฏิบัติหน้าที่อย่างดี ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้บังคับบัญชา
- 2.11 เป็นบุคคลที่รักษาคำมั่นสัญญา

ความมีเหตุผล

1. ความหมายของความมีเหตุผล

พิภพ วังเงิน (2547 : 5) ได้กล่าวว่า ความมีเหตุผล หมายถึง การรู้จักใช้สติปัญญา ไตร่ตรอง คิดใคร่ครวญ หรือพิสูจน์สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ประจักษ์โดยไม่ผูกพันกับอารมณ์ และความยึดมั่นในความคิดของตนเอง

แสง จันทร์งาม (2550 : 10) ได้กล่าวว่า ความมีเหตุผล (Rationality) คือ ความสามารถในการใช้ปัญญา ในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรอง พิสูจน์ให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจ โดยไม่ผูกพันกับอารมณ์และความยึดมั่นของตนเอง ที่มีอยู่เดิมซึ่งอาจผิดได้

2. องค์ประกอบและพฤติกรรมความมีเหตุผล

จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2543 : 23) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบและพฤติกรรมความมีเหตุผล

- 2.1 ไม่ลุ่มหลงเพราะเชื่อถืออย่างงมงาย (อวิชา)
- 2.2 ไม่มียึดถือตนเองและบุคคลเป็นใหญ่ หรือการกระทำที่งมงาย
- 2.3 ไม่สรุปเอาอย่างง่าย ๆ โดยไม่ใช้เหตุผลอย่างรอบคอบ
- 2.4 ใช้วิธีอย่างประชาธิปไตย ประกอบด้วย การยอมรับการคิดพิจารณา การใช้

วิธีการแห่งปัญญา

- 2.5 ไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้วจึงตัดสินใจ
- 2.6 รู้จักควบคุมอารมณ์ คือ มีสติ ยับยั้งชั่งใจ
- 2.7 รู้จักข่มความโลภ ความโกรธ ความหลงผิด
- 2.8 การหนีออกจากความเคยชินอื่น ๆ
- 2.9 รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักประมาณ รู้จักกาลเทศะ
- 2.10 ไม่เป็นคนหูเบาเชื่อง่าย

ความกตัญญูกตเวทิต

1. ความหมายความกตัญญูกตเวทิต

พิภพ วังเงิน (2547 : 5) ได้กล่าวว่า ความกตัญญูกตเวทิต หมายถึง ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณของบุคคลผู้มีอุปการคุณหรือสิ่งอันมีคุณต่อมนุษย์เรา และแสดงออกถึงความสำนึกในบุญคุณนั้นด้วยการตอบแทนคุณอาจจะทำด้วยสิ่งของหรือการกระทำอย่างนอบน้อม

แสง จันทร์งาม (2550 : 10) ได้กล่าวว่า ความกตัญญูกตเวทิต (Gratitude) คือ ความรู้สึกสำนึกในอุปการคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นมีต่อเรา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2551 : 2) กตัญญูกตเวทิต หมายถึง ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน

2. องค์ประกอบและพฤติกรรมความกตัญญูกตเวทิต

จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2543 : 23) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบและพฤติกรรมความกตัญญูกตเวทิต

2.1 ความกตัญญูกตเวทิตต่อบุคคล ได้แก่ บุพการี ครู-อาจารย์ และผู้อื่นที่ทำประโยชน์ให้

2.1.1 แสดงความเคารพนับถือ ยกย่องเชิดชู ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น

2.1.2 ชักนำคนอื่นให้นิยมยินดีในการทำงานคุณภาพดี ตอบแทนผู้มีพระคุณ

2.1.3 ปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณด้วยความซื่อตรง ไม่มีลับลมคมในหรือมีสิ่งใดแอบแฝงอยู่เบื้องหลัง

2.1.4 ไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในคราวที่ผู้มีพระคุณเดือดร้อนลำบาก

2.1.5 เคารพรักใคร่ ไว้ใจ และเชื่อถือในผู้มีพระคุณที่ไม่ผิดศีลธรรม

2.1.6 ไม่ทำตนเป็นที่เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่วงศ์ตระกูล และผู้มีพระคุณ

2.1.7 ทำให้ผู้มีพระคุณสุขใจ อิ่มใจ และไม่คิดร้ายต่อผู้มีพระคุณ

2.2 ความกตัญญูกตเวทิตต่อสัตว์

2.2.1 ไม่ประพฤตินอกเหนือต่อสัตว์ที่มีบุญคุณ

2.2.2 ใช้ด้วยความกรุณาปราณี ไม่ใช่เงินกำลัง

2.2.3 ไม่ปล่อยให้ห้อยคออยากอดโรย

2.2.4 บำรุงเลี้ยงปรนเปรอให้มีความสุข ให้ได้กิน ให้นอน พักผ่อนตามวาระ

2.2.5 ให้การดูแลรักษา ไม่ทอดทิ้งเมื่อเจ็บป่วย

2.2.6 ไม่ผลักไสไล่ส่งหรือทำลาย เมื่อสัต์นั้นไม่สามารถทำประโยชน์ให้ได้

2.3 ความกตัญญูทศเวทิต่อสถาบัน และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสาธารณสมบัติ

2.3.1 จงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

2.3.2 เชิดชูชาติ และรักษาเกียรติของประเทศชาติ

2.3.3 ทำนุบำรุงศาสนา

2.3.4 หมั่นประกอบกิจอันเป็นหน้าที่ของตน เพื่อให้ตนมีหลักฐาน และประเทศชาติจะได้รุ่งเรือง

2.3.5 รักษาและสงวนทรัพยากรธรรมชาติ

2.3.6 เพิ่มเติมและปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติให้มีปริมาณและคุณภาพเพิ่มขึ้น

2.3.7 รักษาเกียรติยศและชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว โรงเรียน และประเทศชาติ

2.3.8 แสดงความเคารพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อ จรรย์ ฐิตธมฺโม) (2547 : 108) ได้แสดงไว้ว่า เรื่องความกตัญญูนั้นต้องปลูกฝังให้เยาวชนมีครบทั้ง 4 อย่าง คือ

2.1 กตัญญูต่อบุคคล รู้พระคุณของบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ผู้มีพระคุณทุกท่าน

2.2 กตัญญูต่อสถานที่ ไม่ลืมพระคุณด้วยอาชีพการงาน ไม่ลืมพระคุณในแหล่งให้การศึกษา

2.3 กตัญญูต่อความดีของทุกสิ่ง ที่ทำให้เป็นคนดี

2.4 กตัญญูต่อตัวเอง รู้ร่างกายสังขารของตัวเอง เช่น เลี้ยงช้าง ม้า โค ไร่ไถงาน เลี้ยงสังขารไว้สร้างความดี ใช้หนี้กรรมเก่า

ความอุตสาหะ

1. ความหมายความอุตสาหะ

พิภพ วังเงิน (2547 : 5) ความอุตสาหะ หมายถึง ความพยายามอย่างขยันขันแข็ง เพื่อบรรลุผลสำเร็จในการทำงานหรือกิจกรรมที่ทำด้วยขันขันแข็งกระตือรือร้น อดทน ถึงแม้จะประสบปัญหาหรืออุปสรรคขัดขวางก็ไม่ยอมแพ้และไม่ย่อท้อ

แสง จันทร์งาม (2550 : 10) ได้กล่าวว่า ความอุตสาหะ (Diligence) คือ ความพยายามอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความสำเร็จในงาน

ความสามัคคี

1. ความหมายความสามัคคี

พิภพ วังเงิน (2547 : 5) ได้กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การให้ความร่วมมือในการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว รวมทั้งมีความรักในหมู่คณะของตน

แสง จันทร์งาม (2550 : 10) ได้กล่าวว่า ความสามัคคี (Harmony) คือ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความพร้อมเพียงร่วมมือกันกระทำกิจการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

2. องค์ประกอบและพฤติกรรมความสามัคคี

จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2543 : 23) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบและพฤติกรรมความสามัคคี

2.1 ปรับตนเองให้เข้ากับผู้อื่นได้ดี

2.2 รับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

2.3 เข้ามีส่วนร่วมในการแข่งขันในกิจการของส่วนรวม

2.4 เป็นผู้ประสานสามัคคีในหมู่คณะ

2.5 ไม่แบ่งแยกเป็นพวกเขา พวกเรา

2.6 รักษาหมู่คณะ มีใจหวังดี และช่วยเหลือเกื้อกูลในทางที่ไม่ผิดศีลธรรม

2.7 มองคนอื่นในแง่ดีเสมอ

ความมีระเบียบวินัย

1. ความหมายความมีระเบียบวินัย

พนัส หันนาคินทร์ และคณะ (2542 : 38) ได้กล่าวว่า ความหมายของคำว่า วินัย หมายถึง การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง กติกา และกฎหมาย ตามที่สังคมได้วางไว้หรือตามที่กลุ่มได้ตกลงอันจะนำมาซึ่งความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคง และความปลอดภัย

พิภพ วังเงิน (2547 : 5) ได้กล่าวว่า ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติของตนเองให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณทางสังคม กฎระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมายและศีลธรรม

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2549 : 584) ได้กล่าวว่า การรักษาวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ข้อบังคับ ข้อตกลง กฎหมาย และศีลธรรม

แสง จันทร์งาม (2550 : 10) ได้กล่าวว่า ความมีระเบียบวินัย (Disciplined) คือ การควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ข้อบังคับ ข้อตกลง กฎหมาย และศีลธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2551 : 35) ได้กล่าวว่า ความหมายของคำว่า ระเบียบวินัย หมายถึง ข้อบัญญัติที่วางไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เสมอกัน

2. องค์ประกอบความมีวินัย

พนัส หันนาคินทร์ และคณะ (2542 : 38) กล่าวว่า แนวทางการปฏิบัติตนให้มี ระเบียบวินัยไว้ 3ข้อ ดังนี้

- 2.1 ต้องรู้จักกฎระเบียบของสังคมที่เราอยู่เป็นอย่างดีเพื่อจะได้ไม่ละเมิดกฎหมาย
- 2.2 ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบนั้นอย่างเคร่งครัด ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- 2.3 ฝึกปฏิบัติตามกฎระเบียบจนคิดเป็นนิสัย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2540 : 19) ได้กล่าวว่า แนวทางในการเสริมสร้าง วินัย และองค์ประกอบร่วมในการสร้างเสริมวินัยมี ดังนี้

2.1 การทำให้เกิดพฤติกรรมเคยชิน โดยให้บุคคลรู้เห็นและปฏิบัติพฤติกรรมที่ดี เพื่อเป็นพื้นฐานและปฏิบัติต่อเนื่องจนเกิดพฤติกรรมเคยชินที่ดี

2.2 การใช้วัฒนธรรมในสังคม เป็นแนวทางปฏิบัติผสมผสานกับหลักการ ทำให้เป็น พฤติกรรมเคยชิน เช่นการทำความเคารพ การไหว้เมื่อพบผู้ใหญ่ เป็นสิ่งที่เด็กทำได้โดยง่าย แต่การ เข้าแถวไม่ใช้วัฒนธรรมไทย เด็กไม่เห็นแบบอย่างที่ดีดังเช่นกับการไหว้ของไทยผู้ใหญ่เองก็ไม่สามารถปฏิบัติกัน โดยทั่ว การไหว้จึงง่ายต่อการปฏิบัติมากกว่าการเข้าแถว

2.3 การใช้องค์รวม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจ พฤติกรรมและสติปัญญา ซึ่งเป็นหลักการทางการศึกษา และหลักการพัฒนาจริยธรรม คือ มีความเข้าใจในความสำคัญของ สิ่งที่กระทำ มีความพอใจ และการยอมรับในสิ่งที่จะกระทำ ย่อมนำไปสู่ความถึงพร้อมในการ กระทำ

2.4 การใช้แรงหนุนสภาพจิต เป็นการตั้งความมุ่งมั่น หรืออุดมการณ์และพยายาม ปฏิบัติตามเป้าหมายที่มุ่งมั่นไว้ ซึ่งอาจทำให้เกิดการเปรียบเทียบ แต่มีความภาคภูมิใจในผลการ ปฏิบัติหากใช้มากเกินไปจะกลายเป็นดูถูกดูหมิ่นผู้อื่น เกิดการแข่งขันแย่งชิงมุ่งความเด่นและความ ยิ่งใหญ่

2.5 การใช้กฎเกณฑ์บังคับ เป็นวิธีที่ทำให้เกิดวินัยได้ชั่วระยะหนึ่ง เมื่อไม่มีผู้ใด ควบคุมวินัยก็จะหายไป จึงเป็นวิธีที่ไม่ถูกต้องในการเสริมสร้างระเบียบวินัย

จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2543 : 23) ได้กล่าวว่าองค์ประกอบ และพฤติกรรมกรรักษาระ ระเบียบวินัย

2.1 การรักษาระเบียบภายนอก

2.1.1 รักษาระเบียบวินัยในการบริโภค ได้แก่ การรับประทานอาหารให้ถูกต้องหลักอนามัยและสุขวิทยา มีมารยาทเรียบร้อยในการรับประทานอาหาร เช่น ไม่รับประทานอาหารในที่ ไม่สมควร ไม่รับประทานอาหารมูมมาม ฯลฯ

2.1.2 รักษาระเบียบวินัยในการอุปโภค ได้แก่ การรักษาร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

2.1.3 การรักษาระเบียบวินัยต่อสถานที่ ได้แก่ การรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งในสำนักงาน วัดวาอาราม สถานที่ราชการ และสาธารณสถานต่าง ๆ เช่น ถนน แม่น้ำ ลำคลอง โรงมหรสพ รถโดยสาร สวนสาธารณะ ฯลฯ และประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับของสถานที่นั้น ๆ

2.1.4 การรักษาระเบียบวินัยในการปกครอง ได้แก่ การสร้างนิสัยเพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติและมีการปกครองดี มีจรรยา มีวินัย เอาใจใส่กวดขัน ปรับปรุงวินัยให้มีระเบียบมาตรฐานควรแก่การนิยมนับถือ และถือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่าง

2.2 การรักษาระเบียบภายใน ได้แก่ การแต่งและควบคุมท่วงทีกริยาวาจา และใจให้หมดจดงดงามด้วยการเว้นชั่ว ประพฤติชอบทั้งต่อหน้าและลับหลัง ได้แก่ ระเบียบท่วงที ระเบียบกริยา ระเบียบวาจา และระเบียบใจ

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2549 : 584) ได้กล่าวว่า แสดงออกเป็นพฤติกรรมได้ดังต่อไปนี้

2.1 แต่งกายเหมาะสมกับอาชีพครู

2.2 วาจาสุภาพ

2.3 รักษาความลับของศิษย์ เพื่อนร่วมงาน และสถานศึกษา

2.4 ตรงต่อเวลา

2.5 ดูแล จัดอุปกรณ์ทางการศึกษา และสถานที่ทำงานให้สะอาดเป็นระเบียบ

เรียบร้อย

2.6 ไม่สูบบุหรี่

2.7 ไม่ดื่มสุรา

2.8 ไม่เล่นการพนัน

2.9 ไม่ประพฤติผิดทางเพศ

2.10 ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของสถานศึกษาเป็นอย่างดี

ความเสียสละ

1. ความหมายความเสียสละ

พิภพ พงษ์เงิน (2547 : 5) ความเสียสละ หมายถึง การลดละความเห็นแก่ตัว การแบ่งปันแก่คนที่ควรให้ด้วยทรัพย์สิน กำลังกาย และกำลังปัญญาของตนเอง

โกวิท ประมวลพฤษ์ (2549:584) ได้กล่าวว่า ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่คนที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา รวมทั้งการรู้จักสละทิ้งอารมณ์ร้ายในตนเอง

แสง จันทร์งาม (2550 : 10) ได้กล่าวว่า ความเสียสละ (Sacrifice) คือ การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่บุคคลที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังสติปัญญา รวมทั้งการรู้จักสละทิ้งอารมณ์ร้ายในตนเอง

2. องค์ประกอบ และพฤติกรรมความเสียสละ

จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2543 : 23) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบ และพฤติกรรมความเสียสละ

2.1 การให้ทางกาย เช่น

2.1.1 ช่วยผู้อื่นทำธุรกรรมที่ไม่มีโทษ

2.1.2 ไม่นิ่งดูดาย

2.1.3 ช่วยเหลืองานสาธารณประโยชน์

2.2 การให้ทางวาจา เช่น

2.2.1 ช่วยเหลือให้คำแนะนำทั้งในทางโลกและทางธรรม

2.2.2 ช่วยเจรจาเอาเป็นธุระให้สำเร็จประโยชน์

2.3 การให้ทางกำลังสติปัญญา เช่น

2.3.1 การช่วยแสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมา

2.3.2 ช่วยแก้ปัญหาเดือดร้อนแก่คนที่ไม่ทำผิด

2.3.3 ช่วยคิดแนวทางที่ถูกที่ชอบ

2.3.4 ช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้อื่นตามกำลังสติปัญญา

2.4 การให้ด้วยกำลังทรัพย์ เช่น

2.4.1 แบ่งปันเครื่องอุปโภค บริโภค ให้แก่ผู้ที่ขาดคนที่สมควรให้

2.4.2 แบ่งปันเงินทองให้แก่ผู้ที่ขาดคนที่สมควรให้

2.4.3 สละทรัพย์เพื่อสาธารณกุศล

2.5 การให้ทางใจ เช่น

2.5.1 ยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุข

2.5.2 ไม่อาฆาตจองเวร

2.5.3 ให้อภัยในความผิดของผู้อื่นที่สำนึกผิด

2.5.4 ไม่นึกสมน้ำหน้าผู้อื่นเมื่อเพเลียงพล้ำ

2.5.5 ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน

โกวิท ประมวลพฤษ์ (2549 : 584) ได้กล่าวว่า ความเสียสละ ด้วยแสดงออกเป็น พฤติกรรมได้ดังต่อไปนี้

2.1 ร่วมกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางการศึกษากับศิษย์ทั้งในและนอกเวลา ราชการอยู่เสมอ

2.2 ให้คำปรึกษากับศิษย์ในปัญหาต่างๆ ทั้งในและนอกเวลา ราชการอยู่เสมอ

2.3 แบ่งปันทรัพย์สินตามสมควร เพื่อให้กิจการของศิษย์หรือสถาบันประสบความสำเร็จ

2.4 ช่วยเจรจาเป็นธุระในกิจการของศิษย์และสถาบันให้สำเร็จประโยชน์

2.5 ให้อภัยผู้อื่น ไม่แสดงอาการอาฆาตพยาบาท

2.6 ใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

2.7 มีเหตุผล ไม่มั่งงายในความเชื่อของตน

ความประหยัด

1. ความหมายความประหยัด

รังสรรค์ หนองสองห้อง (2542 : 2) ได้กล่าวว่า ความหมายของการประหยัดไว้ว่า การประหยัดไม่ใช่การตระหนี่ถี่เหนียว แต่หมายถึงการรู้จักใช้เงินหรือทรัพยากรอย่างมีคุณค่า

พงศ์จิรา สีนพยัคฆ์ (2542 : 60) ให้ความหมาย “การประหยัด” โดยใช้คำว่า “การออม” ว่าหมายถึง การลดการบริโภคในปัจจุบันเพื่อสามารถบริโภคในอนาคตได้มากขึ้น อาจกล่าวได้ว่าการประหยัดหรือการออมคือการบริโภคอย่างฉลาด รู้จักบริโภคเศรษฐกิจทรัพย์ในปริมาณที่พอดีกับความต้องการหรือความจำเป็นจริง ๆ จึงมีผลให้มีรายได้เหลือเก็บเป็นเงินออมเพื่อการใช้จ่ายในอนาคตได้

พิภพ ช้างเงิน (2547 : 5) ได้กล่าวว่า ความประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งของหรือใช้จ่ายอย่างระมัดระวังและพอเหมาะพอควร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือยจนเกิดฐานะของตน

แสง จันทรัมย์ (2550 : 10). ได้กล่าวว่า การประหยัด (Thrifty) คือ การใช้สิ่งของพอเหมาะพอควรให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ให้มีส่วนเกินมากนัก รวมทั้งการรู้จักระมัดระวัง รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขตที่พอเหมาะ

2. องค์ประกอบ และพฤติกรรมความประหยัด

จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2543 : 23) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบ และพฤติกรรมความประหยัด

2.1 การประหยัดเวลา ได้แก่ การรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ให้เหมาะสมกับกาลเทศะ รู้คุณค่าของเวลา มียอมให้เวลาหมดเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์ แต่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ยิ่งใหญ่ ในการแสวงหาความรู้ในการสร้างความคิด ในการสร้างสมรรถภาพ ในการสร้างอำนาจ

2.2 การประหยัดทรัพย์ ได้แก่ การรู้จักใช้ทรัพย์ให้ถูกต้องเหมาะสม ได้แก่

2.2.1 พยายามจ่ายทรัพย์เท่าที่จำเป็น ให้สมควรแก่อัตภาพ

2.2.2 การรู้จักกำหนดรายจ่ายให้พอเหมาะพอควรแก่กำลังทรัพย์

ความยุติธรรม

1. ความหมายความยุติธรรม

พิภพ วังเงิน (2547 : 5) ได้กล่าวว่า ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง การพิจารณาเรื่องราวต่างๆ จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง ไม่มีความลำเอียงหรือเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2549 : 584) ได้กล่าวว่า ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีความลำเอียง

แสง จันทร์งาม (2550 : 10) ได้กล่าวว่า ความยุติธรรม (Justice) คือ การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีความลำเอียง

2. องค์ประกอบ และพฤติกรรมความยุติธรรม

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2549 : 584) ได้กล่าวว่า ความยุติธรรม แสดงออกเป็นพฤติกรรมได้ดังต่อไปนี้

2.1 ให้ความรู้และการบริการต่างๆ แก่ศิษย์โดยไม่แบ่งเชื้อชาติ ศาสนา เพศหรือความสัมพันธ์ส่วนตัว

2.2 ตรวจสอบงานและให้คะแนนตามความเป็นจริงด้วยความเที่ยงธรรม และมีเหตุผล

2.3 ใช้หลักวิชาที่ถูกต้องในการประเมินผลการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ

ความเมตตา

1. ความหมายความเมตตา

พิภพ วังเงิน (2547 : 5) ได้กล่าวว่า ความเมตตา กรุณา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข และมีความสงสารอยากจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์

โกวิท ประวาลพุกภัย (2549 : 584) ได้กล่าวว่า ความเมตตา กรุณา เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ปราบปรามจะให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณา หมายถึง ความสงสารคิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

แสง จันทร์งาม (2550 : 10) ได้กล่าวว่า ความเมตตาและกรุณา (Loving Kindness and Compassion) คือ ความรักใคร่ปรารภจะให้ผู้อื่นมีสุข กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

2. องค์ประกอบ และพฤติกรรมความเมตตา

จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2543 : 23) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบ และพฤติกรรมความเมตตา

- 2.1 ไม่ฆ่า ทบตี ตัด จำจอง หรือทำร้ายด้วยลักษณะต่าง ๆ
- 2.2 ไม่ข่มขู่ คุกคาม ไล่ต้อน ทุบตี ทุจด่าด้วยความเกรี้ยวโกรธเกลียดแค้น
- 2.3 ไม่เบียดเบียนใครให้เดือดร้อน
- 2.4 ช่วยอุปถัมภ์เมื่อคนอื่นได้รับความลำบากเดือดร้อน
- 2.5 ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้อื่น
- 2.6 มีความสลดใจเมื่อเห็นผู้อื่นทุกข์
- 2.7 แผ่เมตตาให้ แม้จะมีผู้ทำให้เดือดร้อน
- 2.8 มีกิริยาอาการทางกาย วาจาที่แสดงต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพนุ่มนวล

โกวิท ประวาลพุกภัย (2549 : 584) ได้กล่าวว่า ความเมตตา กรุณา เมตตาแสดงออกเป็นพฤติกรรมได้ดังนี้

- 2.1 สนใจ เอาใจใส่ศิษย์ที่มีปัญหาอย่างสม่ำเสมอ
- 2.2 ชักนำให้ศิษย์ประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม
- 2.3 ให้โอกาสกับศิษย์ได้แก้ตัวต่อการกระทำที่ผิดพลาด
- 2.4 ให้กำลังใจแก่ศิษย์โดยเฉพาะศิษย์ที่มีปัญหา
- 2.5 ให้ความอนุเคราะห์กับศิษย์และบุคคลทั่วไปตามสมควรกับฐานะ
- 2.6 ไม่ใช้อื้อยคำหรือแสดงกิริยาข่มขู่ศิษย์และผู้อื่น
- 2.7 ไม่ใช้อื้อยคำหรือแสดงกิริยาคุกคามไล่ต้อนศิษย์และผู้อื่น
- 2.8 ไม่แสดงกิริยาอาฆาตพยาบาทต่อศิษย์และผู้อื่น
- 2.9 มีบุคลิกภาพยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ
- 2.10 ให้ความเป็นกันเองกับศิษย์และผู้อื่นอยู่เสมอ

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2550 : 212) ได้กล่าวว่า คุณลักษณะจริยธรรมในสังคมไทย ซึ่งเป็นที่ยอมรับจนกลายเป็นวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของสังคมไทย โดยคนไทยมีพุทธศาสนาเป็นตัวกำหนดคุณค่าทางจริยธรรม เน้นการไม่เอาเปรียบตนเองและไม่เอาเปรียบผู้อื่น ให้คุณค่าของการให้มากกว่าการรับ การถือสัจจวาจา มีค่า ร่วมมือร่วมใจมีค่ากว่าการแก่งแย่งแข่งขัน ความอ่อนน้อมถ่อมตน กตัญญูกตเวที เคารพผู้สูงอายุและมีศีลธรรม การหลีกเลี่ยงการกระทบกระทั่ง การปิดทองหลังพระ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะได้รับการยกย่องสรรเสริญยิ่งกว่าการเป็นผู้มียศ มีอำนาจและมีเงิน นอกจากนี้วัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนายังเป็นตัวกำหนดให้ทุกคนได้มีโอกาสร่วมกันในการเจริญอกงามในคุณความดีด้วยกันอีกด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าคุณลักษณะจริยธรรมในสังคมไทย ประกอบด้วย

1. มีวาจาสัตย์
2. มีความอดทน
3. มีความซื่อสัตย์
4. รู้จักการให้เกียรติผู้อื่น
5. รักสันติ รักความสงบ
6. มีน้ำใจ เอื้ออาทร แบ่งปัน
7. ให้ความเคารพผู้อาวุโส
8. มีความกตัญญูกตเวที
9. มีความอ่อนน้อมถ่อมตน

ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าสังคมไทย แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันทั้งชาติพันธุ์ ศาสนา ชนชั้น แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติ ไม่มีปัญหาทางสังคม ซึ่งทำให้ประเทศไทยอยู่รอดมาได้จนถึงปัจจุบันที่นับวันสังคมจะมีปัญหาและความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น

จากคุณลักษณะทางจริยธรรมต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าจริยธรรมเป็นสิ่งที่ควรศึกษาวิจัยและเร่งปลูกฝังให้กับเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากโลกปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การหลั่งไหลของวัฒนธรรม อาจก่อให้เกิดความเสื่อมทางจริยธรรมในสังคมเกิดขึ้นได้ จำเป็นที่ทุกส่วนของสังคมจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกฝังจริยธรรม เพราะจริยธรรมนับเป็นรากฐานของความเจริญรุ่งเรืองของสังคม

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านครอบครัว

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงโครงสร้างและหน้าที่ของครอบครัว ในทัศนะต่างๆ เอาไว้ดังนี้

จิตตินันท์ เดชะคุปต์ (2547 : 49 – 50) ได้กล่าวว่าโครงสร้างและหน้าที่ของครอบครัว

1. ความหมายของโครงสร้างและหน้าที่ของครอบครัว นักวิชาการให้ความหมายของโครงสร้างครอบครัว (Family Structure) ว่า หมายถึง องค์ประกอบย่อยของบุคคลที่มาอยู่ร่วมกัน (ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป) ในลักษณะครัวเรือนและมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน โดยสายโลหิตหรือกฎหมาย รวมทั้งมีการดำเนินชีวิตร่วมกันและมีการพึ่งพากันทางสังคมและเศรษฐกิจ

ส่วนหน้าที่ของครอบครัว (Family Function) หมายถึง กิจกรรมหรืองานที่สมาชิกในครอบครัวควรกระทำตามบทบาทหรือสถานภาพในครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวสามารถดำเนินชีวิตครอบครัวไปได้อย่างราบรื่น ทั้งนี้ ครอบครัวจะมีหน้าที่ต่อสมาชิกในครอบครัวในการตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัว และยังมีหน้าที่ของครอบครัวต่อสังคมในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมในการทำประโยชน์เพื่อสังคมด้วย

2. องค์ประกอบโครงสร้างของครอบครัว ลักษณะความสัมพันธ์ขององค์ประกอบย่อยภายในครอบครัวที่มีผลต่อโครงสร้างของครอบครัว คือ

2.1 โครงสร้างบทบาท (Role Structure) หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่บ่งชี้ถึงสภาพที่ตนดำรงอยู่ บทบาทและสถานภาพจะเป็นเหมือนต้นแบบในการหล่อหลอมพฤติกรรมของบุคคล โครงสร้างบทบาทภายในครอบครัวที่สำคัญจำแนกเป็นบทบาทเชิงเครื่องมือ (Expressive Role) โดยบทบาทเชิงเครื่องมือเป็นบทบาทเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจภายในครอบครัว และความรับผิดชอบโดยตรงต่อการแสวงหาสิ่งจำเป็นหรือทรัพยากรสำหรับเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบทบาทของสามีหรือพ่อ และบทบาทเชิงอารมณ์เป็นบทบาทเกี่ยวกับการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งการให้การสนับสนุนด้านจิตใจ ครอบครัวที่ดีจำเป็นต้องมีโครงสร้างบทบาทที่ชัดเจน สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก และสอดคล้องกับความต้องการของครอบครัว มีผลทำให้สมาชิกในครอบครัวได้รับการตอบสนองความต้องการได้ด้วย

2.2 ระบบค่านิยม (Value System) ระบบค่านิยมเป็นระบบความคิด ความเชื่อ และเจตคติที่เกิดจากการเรียนรู้ในครอบครัว และอาจมีอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกครอบครัว มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นหลัง โดยทั่วไปบุคคลจะได้รับอิทธิพลจากการปลูกฝังค่านิยมจากครอบครัวค่อนข้างมากกว่าแหล่งอื่นๆ ที่มีอิทธิพล เช่น โรงเรียน ศาสนา ชุมชน เป็นต้น โครงสร้างของระบบค่านิยม ชี้ให้เห็นหลักในการดำเนินชีวิตครอบครัว ถ้าครอบครัวมีระบบค่านิยม

ที่คล้ายกับสังคมใหม่ ครอบครัวนั้นจะอยู่ในชุมชนได้อย่างราบรื่น จะทำให้ครอบครัวเข้ากับบุคคลภายนอกครอบครัวได้ง่าย

2.3 กระบวนการสื่อสาร (Communication Process) การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เช่น ครอบครัวจำเป็นต้องมีการสื่อสารที่ดี เพื่อช่วยให้ครอบครัวสามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างสมาชิก การสื่อสารเป็นกระบวนการร่วมรับรู้ข่าวสาร ความคิดเห็น ค่านิยม ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึก ของบุคคลและผู้อื่น และเป็นวิถีทางที่จะทำให้รู้จักตนเองและผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น การสื่อสารอาจเป็นการใช้ถ้อยคำหรือไม่ใช้ถ้อยคำประกอบกันไปก็ได้ ครอบครัวที่มีการสื่อสารที่ดีจะสามารถทำหน้าที่ต่างๆ ได้ดี เพราะการสื่อสารที่ดีจะทำให้สมาชิกมีความเข้าใจ ยอมรับความคิดเห็นและเหตุผลที่แตกต่างกัน ปรับพฤติกรรมเข้าหากันได้อย่างเหมาะสม ทำให้มีความราบรื่นในการดำเนินชีวิตครอบครัว แต่ถ้าครอบครัวมีการสื่อสารไม่ดี เกิดความไม่เข้าใจกัน ระวัง ไม่มั่นใจ ไม่สามารถปรับพฤติกรรมเข้าหากันได้ เพราะสมาชิกไม่สามารถบอกให้ฝ่ายหนึ่งรู้ถึงความรู้สึกและความคิดเห็นของตนเองได้ ซึ่งหากเป็นเช่นนั้น ก็จะส่งผลกระทบต่อการทำงานที่ของครอบครัว และอาจทำให้เกิดความแตกแยกในครอบครัวขึ้นได้

2.4 โครงสร้างอำนาจ (Power System) หมายถึง การที่สมาชิกคนใดคนหนึ่ง ในครอบครัวสามารถควบคุมหรือแสดงอิทธิพลต่อพฤติกรรมของสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว โดยเป็นผู้ที่ใช้อำนาจในการตัดสินใจของครอบครัว และยังมีอำนาจในการให้คำแนะนำแก่สมาชิกในครอบครัว เช่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูก ที่ส่วนใหญ่จะใช้อำนาจในการลงโทษลูก เป็นต้น

3. องค์ประกอบหน้าที่ของครอบครัว ครอบครัวมีหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัว คือ

3.1 หน้าที่ของความรักความเอาใจใส่ (Affective Function) หมายถึง ในการตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของสมาชิก แสดงออกโดยการให้ความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่แก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกมีสุขภาพจิตดี มีบุคลิกภาพมั่นคง

3.2 หน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดู (Socialization Function) หมายถึง หน้าที่ในการพัฒนาแบบแผนพฤติกรรมที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตของสมาชิก เพื่อเป็นการปลูกฝังส่งเสริมลักษณะนิสัยที่พึงมีการวางตนตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม การเรียนรู้ระเบียบทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้เด็กพร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพในอนาคต ถือได้ว่าเป็นกระบวนการปรับพฤติกรรมอย่างต่อเนื่องที่ทำให้บุคคลตอบสนองสถานการณ์ในสังคมตามต้องการ อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้บทบาทในสังคม และได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งกระบวนการทางสังคมนี้ไม่ได้หมายถึง

การอบรมเลี้ยงดูเด็กเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่เกิดกับคนทุกวัย ตั้งแต่เกิดจนถึงวัยสูงอายุ ในการปรับบรรทัดฐาน ความเชื่อ ค่านิยมของตนอย่างต่อเนื่อง

3.3 หน้าที่ในการผลิตสมาชิกใหม่ (Reproductive Function) หมายถึง หน้าที่ในการสร้างหรือในการผลิตสมาชิกใหม่ให้กับครอบครัว ทำให้สังคมมีจำนวนสมาชิกในสังคมเพิ่มขึ้น เป็นหน้าที่ในการสืบเผ่าพันธุ์เชื้อสายของมนุษย์ สำหรับครอบครัวหน้าที่นี้เป็นการสืบสกุลให้ครอบครัวดำรงต่อไป

3.4 หน้าที่ในการเผชิญปัญหาของครอบครัว (Family Coping Function) หมายถึง หน้าที่ในการจัดการและคลี่คลายวิกฤติต่างๆ ในครอบครัวในทางสร้างสรรค์ เพื่อคงไว้ซึ่งสมดุลภายในครอบครัว ทั้งนี้ เนื่องจากตลอดการดำเนินชีวิตครอบครัว ครอบครัวจะถูกรบกวนจากสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ซึ่งอาจเป็น บุคคล สิ่งของ สถานการณ์ หรือ เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดภาวะเครียดในครอบครัว สิ่งนี้อาจรบกวนความสงบสุขของครอบครัว เช่น การเสียชีวิตของกลุ่มครอบครัว การหย่าร้าง การตายของญาติสนิท การเจ็บป่วยของสมาชิก การมีปัญหาทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ครอบครัวจึงทำหน้าที่ในการเผชิญปัญหาเพื่อให้ครอบครัวสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างต่อเนื่องตามพัฒนาการของครอบครัว

3.5 หน้าที่ในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจ (Economic Function) หมายถึง หน้าที่ในการแสวงหารายได้ที่ได้มาเพื่อนำมาใช้จ่ายอย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดหาเสื้อผ้า อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย เป็นต้น

3.6 หน้าที่ในการจัดหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกายภาพสำหรับสมาชิก (Provision of Physical Necessities) หมายถึง หน้าที่ในการจัดหาสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิตสำหรับสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ ปังจยี่สี่ (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย) และบริการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย นันทนาการ และงานอดิเรก

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับครอบครัว

ระบบครอบครัวและการทำหน้าที่ครอบครัว

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ระบบครอบครัวและการทำหน้าที่ครอบครัวในทัศนะต่างๆ เอาไว้ดังนี้

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2544 : 1) ได้กล่าวว่าครอบครัว จัดเป็นสถาบันทางสังคมที่เก่าแก่ อันดับแรกของมนุษย์ เป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดในบรรดาสถาบันทางสังคมทั้งหลาย โดยมีความสำคัญและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อมนุษย์ทุกคนนับตั้งแต่เกิด เจริญเติบโต จนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ปัจจุบันได้มีการตระหนักถึงความสำคัญของครอบครัวมากขึ้น มีการมองบริบท (Individual in his context) นอกเหนือจากการเคยมองเฉพาะบุคคล จึงช่วยให้เข้าใจบุคคลได้

อย่างแท้จริง เนื่องจากบริบทที่สำคัญของบุคคล คือครอบครัวนอกจากนี้สำนักงานสำมะโนประชากรของสหรัฐอเมริกา (อุมพร ตรังคสมบัติ, 2544 : 45) ได้ให้คำนิยามว่าครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่เกี่ยวข้องกัน โดยการเกิด การแต่งงาน หรือการรับเป็นบุตรบุญธรรมและอาศัยอยู่ร่วมกันในครัวเรือนหนึ่งรวมถึงผู้ที่ไม่แต่งงาน แต่งงานแล้วแต่ไม่มีลูก แต่งงานแล้วหย่าร้างหรือตายจากกันซึ่งเป็นครอบครัวที่มีลักษณะหลากหลาย สำหรับประเทศไทย คณะอนุกรรมการด้านครอบครัวในคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ ได้จัดประชุมสมัชชาแห่งชาติเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2537 ให้คำนิยามของครอบครัวไว้ว่า หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพัน พึ่งพิงกันทางสังคมและเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กันทางกฎหมายและทางโลหิต หรืออาจกล่าวได้ว่าครอบครัว หมายถึง การที่ชายและหญิงใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันกับฉันท์สามีภรรยา มีความรับผิดชอบร่วมกัน แบ่งงานและหน้าที่กันตามความเหมาะสม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งด้านการเงินอาหาร สิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต มีกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ร่วมกันและมีบุตรธิดามากกว่าหนึ่งคน บิดามารดาก็ต้องอบรมสั่งสอนให้ลูกรับบทบาทหน้าที่ การเป็นพี่น้อง ให้รู้จักแบ่งปันดูแลช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน และบางครอบครัวอาจมีลักษณะเป็นช้อยกเว้นบางประการจากที่กล่าวมา ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่ต้องมีฐานแห่งความรัก ความเข้าใจ ความผูกพัน พึ่งพิงเป็นสายใยในการดำเนินชีวิตร่วมกัน และรูปแบบของครอบครัวเป็นครอบครัวในอนาคตจะมีความหลากหลายไม่ได้จำกัด อยู่เฉพาะครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยาย ครอบครัวกลุ่มหรืออื่น ๆ ดังที่เป็นมาในอดีต สมาชิกของครอบครัวปกติจะอยู่ร่วมกัน มีภาระและพันธะ ต่อกัน มีสิทธิและหน้าที่ที่ต้องกระทำต่อกันช่วยกันในเรื่องรวมทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม มีสิทธิในการเป็นพ่อแม่ก็คือ ได้รับความนับถือ เชื้อพียง จากลูก มีสิทธิในตัวลูกก็คือ ได้รับการเลี้ยงดู ปกป้องให้เติบโต มีสิทธิในการสืบทอดทรัพย์สิน ลูกมีหน้าที่คือ ให้ความร่วมมือในทุก ๆ ด้านกับพ่อแม่ เลี้ยงดูตอบแทนเมื่อพ่อแม่ชราภาพ และช่วยตัวเองไม่ได้ ต่อมาครอบครัวถูกกระทบด้วยปัจจัยหลายประการ ได้แก่ แนวโน้มด้านประชากร การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ สงคราม สภาวะการณ์ว่างงาน การอพยพย้ายถิ่นการคิดค้นเทคโนโลยีใหม่กระบวนการพัฒนาไปสู่อุตสาหกรรมและการขยายตัวของชุมชนเมือง การแสวงหาความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยมสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ครอบครัวระบบใหม่และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปจากเดิม

จากระบบครอบครัวและการทำหน้าที่ครอบครัวที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ระบบครอบครัว และการทำหน้าที่ คือ ครอบครัวความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่ต้องมีฐานแห่งความรัก ความเข้าใจ ความผูกพัน พึ่งพิงเป็นสายใยในการดำเนินชีวิตร่วมกัน

ลักษณะครอบครัว

ลักษณะครอบครัวแบบต่าง ๆ สรุปแยกประเภทโดยพิจารณาจากโครงสร้าง และองค์ประกอบ ดังตาราง

ตาราง 2 ลักษณะครอบครัวแบบต่าง ๆ สรุปแยกประเภทโดยพิจารณาจากโครงสร้าง

ประเภทครอบครัว	ลักษณะองค์ประกอบครอบครัว
1. ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family)	ประกอบด้วย สามี ภรรยาและลูก
2. ครอบครัวขยาย (Extended Family)	ประกอบด้วยสามี ภรรยาและลูกรวมทั้งปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้ำ อา และอาจมีญาติฝ่ายสามีและภรรยาอาศัยอยู่ร่วมกัน
3. ครอบครัวผสม (Blended Family)	ประกอบด้วยสามี ภรรยา และลูก ซึ่งเกิดจากการแต่งงานครั้งก่อนของสามีหรือของภรรยาหรือของทั้งสองฝ่าย
4. ครอบครัวไม่ผ่านพิธีสมรส (Common Law Family)	ประกอบด้วยผู้หญิงหรือผู้ชายที่อยู่กับฉันท์สามีและภรรยา ถึงแม้ว่าทั้งสอง ไม่ได้ผ่านพิธีแต่งงานอย่างเป็นทางการและไม่ได้จดทะเบียนรับรองลูกและปฏิบัติต่อลูกตามกฎหมาย
5. ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว (Single-Parent Family)	ประกอบด้วยพ่อหรือแม่ทำหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัวเพียงคนเดียวอาจจะเกิดจากสามีหรือภรรยาตายจากไปหรือหย่าร้างหรือถูกทอดทิ้งไป
6. ครอบครัวแบบประชาคม (Commune Family)	ประกอบด้วยครอบครัวหลายครอบครัวอาศัยอยู่ด้วยกัน แบ่งสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบระหว่างสมาชิกสมาคมร่วมกันเป็นเจ้าของทรัพย์สินและรายได้ ครอบครัว
7. ครอบครัวต่อเนื่อง (Serial Family)	ประกอบด้วยผู้หญิงหรือผู้ชายแต่งงานมาแล้วหลายๆครั้ง ต่อเนื่องกันทั้งคู่เคยมีสามีหรือภรรยามาแล้วหลายคน และแต่ละช่วงเวลาที่อยู่กินกับสามีหรือภรรยาแต่ละคนในอดีตจนถึงปัจจุบันจะอยู่ด้วยกันแบบครอบครัวเดี่ยวทุกครั้ง
8. ครอบครัวประกอบ (Composite Family)	ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวตั้งแต่สองครอบครัวมากกว่าเป็นการอยู่กินแบบผู้ชายคนเดียวมีภรรยาหลายคน หรือผู้หญิงคนเดียวมีสามีหลายคนอาศัยอยู่ภายใต้ชายคาเดียวกัน
9. ครอบครัวที่อยู่กินด้วยกัน โดยไม่มี ความสัมพันธ์ทางกฎหมาย (Co habilitation)	ครอบครัวลักษณะนี้เกิดจากการที่ผู้หญิงและผู้ชายตกลงที่จะอยู่กินใช้ชีวิตร่วมกันโดยไม่แต่งงานและแต่ละคน ไม่มีพันธะผูกพันกันทางกฎหมาย

ดังนั้น จะเห็นว่าธรรมชาติที่แท้จริงลักษณะความเป็นอยู่ของครอบครัวนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงไม่อยู่นิ่ง บางครั้งการเปลี่ยนแปลงอาจจะเกิดขึ้นเพราะความกดดันทางเศรษฐกิจหรือสังคม ทักษะคิดและค่านิยม บางครั้งอาจถูกกำหนดโดยนโยบายรัฐบาล บางครั้งเป็นผลกระทบมาจากการย้ายถิ่นฐานการทำงานทำหรือแม้กระทั่งสงครามหรือภัยธรรมชาติ

คุณสมบัติของระบบครอบครัว

นักวิชาการหลายท่านได้ให้คุณสมบัติของระบบครอบครัวในทัศนะต่างๆ เอาไว้ดังนี้ กรมสุขภาพจิต (2542 : 17) ได้กล่าว เมื่อพิจารณาครอบครัวจะพบว่า ครอบครัวมีคุณสมบัติของระบบทางชีวภาพ ดังที่กล่าวมาอย่างคร่าวๆ นั้น คือ

1. ครอบครัวเป็นระบบเปิดทางสังคมและวัฒนธรรม (Open Socio-Cultural System) ระบบครอบครัวที่ปกติ จะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและสื่อสารกับระบบภายนอกอยู่เสมอ นอกจากนี้ ระบบครอบครัวยังได้รับแรงกระทบจากภายนอกตลอดเวลาเช่น ค่านิยมจากโรงเรียน ที่ทำงาน และระบบ เศรษฐกิจ ของประเทศ เป็นต้น
2. ครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลง (Transformation) ตลอดเวลาและจะมีการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง ผ่านจากวงจรชีวิตตอนหนึ่งไปยังอีกตอนหนึ่ง เช่น จากครอบครัวที่เพิ่งแต่งงาน ไปสู่ครอบครัวที่มีลูกเล็ก ครอบครัวที่วัยรุ่น และครอบครัวที่ลูกเติบโตเป็นผู้ใหญ่ควรแยกเรือนออกไปในที่สุด
3. ครอบครัวมีการจัดระบบภายใน เพื่อในครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมดุล มีความต่อเนื่อง (Continuity)
4. ครอบครัวมีการสื่อสาร ทั้งระหว่างระบบย่อยภายในครอบครัวเองและกับระบบภายนอก
5. ครอบครัวที่มีกฎที่สมาชิกต้องถือปฏิบัติ กฎจะควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และการปฏิบัติหน้าที่ภายในครอบครัวให้มีประสิทธิภาพ เพื่อความคงอยู่ดังข้อที่ 3 นอกจากนี้ ในวงจรชีวิตแต่ละตอนครอบครัวจะต้องมีการปรับเปลี่ยนกฎเหล่านี้ให้เหมาะสมอยู่เสมอ
6. ครอบครัวมีขอบเขต ทั้งระหว่างบุคคลในครอบครัวด้วยกันเองและระหว่างครอบครัวกับระบบภายนอกอื่นๆ ถ้าขอบเขตไม่ชัดเจนหรือสับสน ก็จะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพ และพัฒนาการครอบครัวได้

จากคุณสมบัติของระบบครอบครัวที่กล่าวมา สรุปได้ว่า คุณสมบัติของระบบครอบครัว คือ ครอบครัวเป็นระบบเปิดทางสังคมและวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลง มีการจัดระบบภายใน มีการสื่อสาร ที่มีกฎที่สมาชิกต้องถือปฏิบัติครอบครัวมีขอบเขต

สัมพันธภาพในครอบครัว

นักวิชาการหลายท่าน ได้ให้สัมพันธภาพในครอบครัวในทัศนะต่างๆ เอาไว้ดังนี้

จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ และคณะ (2541 : 96-97) ได้กล่าวว่า สัมพันธภาพอันดีในครอบครัว จะเป็นภูมิคุ้มกันให้สมาชิกทุกคนอยู่อย่างมีความสุขความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว เป็นพลังอันพิเศษช่วยให้ปัญหาในครอบครัวลดน้อยลง และสังคมที่มั่นคงย่อมมาจากสถาบันครอบครัวที่มั่นคง ปัจจุบันสถาบันครอบครัวเริ่มเสื่อมลง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของครอบครัว ประกอบกับประเทศไทยได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ จึงทำให้วิถีชีวิตของสถาบันครอบครัว และตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสถาบันครอบครัว จากครอบครัวขยายที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ปู่ ย่า ตา ยาย อาศัยในครอบครัวเดียวกัน ภายในครอบครัวมีความสัมพันธ์เหนียวแน่น มีความรักใคร่ปรองดองซึ่งกันและกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยมีผู้อาวุโสอยู่ในครอบครัวเป็นที่ให้ความเคารพนับถือ และเป็นบุคคลที่คอยดูแลเอาใจใส่สมาชิกคอยประสานความสัมพันธ์กันในครอบครัว และคอยเลี้ยงดูบุตรหลานเมื่อพ่อแม่ไปทำงาน โดยมากจะมีเวลาให้แก่กันเมื่อเสร็จจากการทำงาน ก็จะมาทำกิจกรรมร่วมกันภายในครอบครัวและเครือญาติในเวลาหลังเลิกงานตอนเย็น ทำให้เกิดสัมพันธภาพอันดีในครอบครัว วัยรุ่นมีความอบอุ่น ท่ามกลางคนจำนวนมากและทุกวัย ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และเป็นสายเลือดเดียวกัน วัยรุ่นสมัยก่อนจึงไม่ค่อยมีโอกาสดัดสินใจเองไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น ถ้าหากมีความคับข้องใจก็ปรึกษาพ่อแม่ หรือปู่ย่าตายาย แต่สภาพครอบครัวขยายมีน้อยมากในปัจจุบัน ครอบครัวกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ซึ่งสมาชิกในครอบครัวมีเฉพาะ พ่อ แม่ ลูก จึงส่งผลให้ครอบครัวมีขนาดเล็กลงจำนวนสมาชิกในครอบครัวลดลง รวมทั้งจำนวนเครือญาติก็ลดลง ความสัมพันธ์ในครอบครัวลดน้อยลง แนวโน้มครอบครัวเดี่ยวจะนำมาซึ่งการสลายตัวของวัฒนธรรม ประเพณี ศีลธรรมที่ครอบครัวเคยยึดถือมาแต่ก่อน เนื่องจากผู้อาวุโสซึ่งเคยทำหน้าที่เป็นผู้ขัดเกลาทางสังคม ได้แก่การอบรมสั่งสอนทางสังคม ทั้งเรื่องกิริยามารยาท การขัดเกลาทางจิตใจ รวมไปถึงการถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญอาชีพต่าง ๆ และปลูกฝังให้ลูกหลานรู้จักและซาบซึ้งในค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมที่ดีงามของไทย มีแนวโน้มจะลดความสำคัญลง และส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในครอบครัวที่มีสมาชิกอยู่ในวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต หากครอบครัวไม่มีเวลาพูดคุยพบปะกัน เกิดความเหินห่าง ความสัมพันธ์ยิ่งเจือจางลงไม่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ให้ความอบอุ่น และเป็นเพื่อนที่ดีสำหรับลูก ไม่มีเวลาที่พร้อมทำกิจกรรมในครอบครัวได้ เช่น การปลูกต้นไม้ร่วมกัน รับประทานอาหารร่วมกัน การไปทำบุญร่วมกัน ไม่สะดวกพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระบายความทุกข์ร้อนไว้ได้ ในตอนเย็นเมื่อพ่อแม่ไม่สามารถสร้างความมั่นใจ หรือความไว้วางใจให้กับลูก

ได้หรือไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว จึงจำเป็นที่วัยรุ่นต้องไปหาคำตอบจากคนอื่นในสังคมนอกครอบครัว โดยเฉพาะเพื่อน

ประทุม เป็นสุวรรณ (2545 : 71) ได้กล่าวว่า บิดา มารดา ผู้ปกครอง นับเป็นตัวแบบที่สำคัญยิ่งในการปรับตัว ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมของวัยรุ่นเป็นอย่างยิ่ง ถ้าตัวแบบได้ให้พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีกับวัยรุ่น จะมีผลทำให้วัยรุ่นสามารถปรับตัวมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม

อมรวิรัช นาคทรพรพ (2548 : 22) ได้กล่าวว่า ครอบครัวเป็นสิ่งแวดล้อมแรกของบุคคล ประสบการณ์และความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นสิ่งที่มอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด การมองโลก การมองตนเอง และการพัฒนาบุคลิกภาพตลอดจนการกำหนดคุณภาพความสัมพันธ์ที่บุคคลจะมีกับผู้อื่นในอนาคตอีกด้วยนอกจากบุคคลจะอยู่ภายใต้อิทธิพลของครอบครัวแล้ว ตัวบุคคลเองก็มีอิทธิพลต่อครอบครัวด้วยในขณะ เดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสมาชิกในครอบครัว จึงเป็นความสัมพันธ์สองทางที่มีการโต้ตอบกัน ไปมา (Reciprocal Relationship)

จากสัมพันธภาพในครอบครัวดังกล่าว สรุปได้ว่า สัมพันธภาพในครอบครัว คือ สัมพันธภาพอันดีในครอบครัว จะเป็นภูมิคุ้มกันบิดา มารดา ผู้ปกครอง นับเป็นตัวแบบที่สำคัญยิ่งในการปรับตัว

รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว

นักวิชาการหลายท่านได้ให้รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูลูกของพ่อแม่มีความเกี่ยวข้องกันด้านจิตวิทยา ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์ หรือสัมพันธภาพระหว่างพ่อแม่ กับลูกที่สนะต่างๆ เอาไว้ดังนี้

วันทนิษฐ์ วะสิกะสินและคณะ (2540 : 20) ได้แบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูลูก ออกเป็น 3 แบบ คือ

1. บรรยากาศแบบอึดอัดใจ คือ ครอบครัวให้สิทธิขาดแก่พ่อ พ่อมีอำนาจสิทธิขาดทุกอย่างภายในบ้าน แม้กระทั่งการตัดสินใจแทนสมาชิกในครอบครัว พ่อจะสร้างกฎเกณฑ์ให้สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตาม แม่มีหน้าที่เป็นแม่บ้าน แต่อาจมีส่วนร่วมคิดร่วมตัดสินใจกับพ่ออยู่บ้าง ลูกถูกปิดกั้นความคิดเห็น พ่อแม่เท่านั้นที่มีสิทธิขาดทุกอย่างในบ้านซึ่งอยู่ในรูปแบบผู้ปกครอง การแสดงออกจะปรากฏในลักษณะ การห้ามปราม การออกคำสั่งแบบเผด็จการ ไม่ชี้แจงเหตุผลส่วนใหญ่พบในครอบครัวแถบเอเชียที่มีบรรยากาศเช่นนี้ผลก็คือ เกิดช่องว่างระหว่างลูกกับพ่อแม่ ลูกจะเกิดความรู้สึกว่าเหว เป็นความอ่อนแอทางความคิด ขาดความอบอุ่น ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่เป็นตัวของตัวเอง บางคนถูกค่านิยมของครอบครัวครอบงำ จนไม่กล้าทำอะไร ที่คิดว่าพ่อแม่จะไม่พอใจ ลูกจะให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อน หรือสิ่งแวดล้อมภายนอกมากกว่า

2. บรรยากาศแบบให้เสรีภาพสุดขีด คือ พ่อแม่ต่างก็มีภาระหน้าที่จนไม่มีเวลาให้ครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกห่างเหิน บางทีพ่อแม่คิดว่า เด็กมีเชื้อสายดีก็จะได้ดีเอง ทำให้เด็กอ่อนการอบรม เด็กประเภทนี้หากพ่อแม่มีฐานะดี จะได้รับการปรนเปรอด้วยเงินทอง โดยพ่อแม่มีความคิดว่าเงินทองทดแทนความรัก ความเอาใจใส่ของตนที่มีที่มีต่อลูกได้ การแสดงออกจะปรากฏในลักษณะ ลูกจะมีความห่างเหินกัน การพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการรับฟังปัญหาภายในครอบครัว มีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อยมากผลก็คือ ลูกขาดความอบอุ่น ไม่เข้าใจว่าสิ่งใดควร หรือไม่ควรกระทำ ขาดความเข้าใจขาดการรู้จักความรัก หรือการให้อภัยผู้อื่น บางทีจะรักและหลงตัวเอง มีกลไกการป้องกันตนเองสูง หากถูกสิ่งแหว่งแฉกที่เลวร้ายชักจูงก็สามารถประพฤติผิดนอกรอบได้ เช่นเดียวกับเด็กที่อยู่ในครอบครัวแบบอิตาเลียน

3. บรรยากาศแบบประชาธิปไตย คือ บรรยากาศของครอบครัวจะเป็นบรรยากาศที่ดี สร้างสรรค์ชีวิตแก่เด็ก พ่อแม่รวมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการอบรมเลี้ยงดูลูก เปิดโอกาสให้ลูกได้แสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจในการวางแผนชีวิตครอบครัวตามสมควร ซึ่งพ่อแม่ยังต้องแสดงบทบาทความเป็นพ่อแม่ที่มีความปรองดองต่อกัน รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว ร่วมกันรับผิดชอบภารกิจต่างๆในครอบครัว ไม่เอารัศเอาเปรียบกัน การแสดงออกของพ่อแม่เช่นนี้ จะสร้างความประทับใจ และเป็นแบบแม่พิมพ์ของลูกผลก็คือ ลูกจะรู้จักอบอุ่น ปลอดภัย เชื่อมั่นในตนเองกล้าแสดงออก กล้าเผชิญความจริงกล้ารับผิดชอบ มีความเสียสละ รู้จักการให้อภัยคนอื่น

บาร์มรินด์ (Baumrind, 1990 : 147-152) ได้แบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูลูก ออกเป็น 3 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน (Authoritarian) เป็นการอบรมเลี้ยงดูในรูปแบบที่พ่อแม่ใช้เหตุผลกับลูกน้อย มักใช้อำนาจในการอบรมลูก (Power Assertive Discipline) รวมทั้งให้ความรัก ความเอาใจใส่ ความอบอุ่น ความเห็นอกเห็นใจกับลูกน้อย และมักไม่กระตุ้นให้ลูกได้พูดคุยเกี่ยวกับการตัดสินใจ หรือกฎเกณฑ์ใดๆของตนเอง พ่อแม่กลุ่มนี้มักใช้อำนาจอย่างอิสระพยายามให้ลูกเชื่อฟังตนเสมอ มักวางกฎเกณฑ์ให้ลูก และคาดหวังว่าลูกจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นั้น โดยไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ ลูกจะต้องเชื่อฟัง และให้ความเคารพนับถือพ่อแม่

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจอย่างมีเหตุผล (Authoritative) เป็นการอบรมเลี้ยงดูในรูปแบบที่พ่อแม่มีการควบคุมลูกและเรียกร้องให้ลูกมีพฤติกรรม เช่นเดียวกับแบบแรกแต่การควบคุมจะมีความยุติธรรมมากกว่า โดยที่พ่อแม่จะมีการสื่อสารที่ดี และมีการสื่อสารที่ชัดเจนกับลูก พ่อแม่จะมีการกระตุ้นให้ลูกได้พูดคุยอย่างยุติธรรมในการตัดสินใจใด ๆ ของตนเองรวมทั้งให้เหตุผล ให้คำอธิบายเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ได้วางไว้ และเปิดโอกาสให้ลูกได้แสดงความคิดเห็นของตนเอง โดยพ่อแม่พยายามตอบสนองความต้องการ และความปรารถนาของลูกเท่าที่

จะเป็นไปได้และอย่างเหมาะสม เคารพในสิทธิและความคิดเห็นของลูก ทำให้ลูกมีความมั่นคง ในความคิดของตนเอง

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยตามใจ (Indulgent - Permissive) เป็นการอบรมเลี้ยงดู ในรูปแบบที่พ่อแม่ให้อิสระกับลูก และมักไม่เรียกร้องให้ลูกมีวุฒิภาวะ หรือควบคุมลูก พ่อแม่จะให้ความรัก ความอบอุ่นและตามใจลูกมาก รวมทั้งการไม่ใช้การควบคุมลูก พ่อแม่จะขาดการอบรมลูก ขอมให้ลูกควบคุมตนเองมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ พ่อแม่จะมีความอดทนต่อพฤติกรรมของลูกอย่างมาก และไม่ค่อยลงโทษลูก

จากรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว ดังกล่าว สรุปได้ว่า รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู ในครอบครัว คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจอย่างมีเหตุผล การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยตามใจ

แนวคิดทฤษฎีระบบครอบครัว

ทฤษฎีระบบ เป็นทฤษฎีที่มีอิทธิพลมากในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม โดยเฉพาะในหน่วยสังคมอันสลับซับซ้อนอย่างครอบครัว (อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2544 : 12) สาระสำคัญของทฤษฎีระบบ มองครอบครัวเป็นระบบย่อยที่สำคัญของสังคมและมีอยู่ในสังคม มาเป็นเวลานาน รวมทั้งเป็นสถาบันทางสังคมที่เกิดขึ้นมานานแล้วในอดีตในทุกมุมโลก และยังคงเป็น สถาบันที่เป็นรากฐานในการสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดไปสู่ลูกหลานมากที่สุด สถาบันหนึ่ง ระบบครอบครัวเป็นระบบที่ซับซ้อนและประกอบขึ้นด้วยระบบย่อยภายในครอบครัว อีกหลายระบบ ซึ่งต่างปฏิสัมพันธ์กันในการดำเนินชีวิตครอบครัว การทำความเข้าใจ กับความสัมพันธ์ของระบบต่างๆของครอบครัวย่อมขยายมุมมองการวิเคราะห์ครอบครัวได้อย่าง กว้างขวางยิ่งขึ้น (จิตตินันท์ เฉชะคุปต์, 2547 : 50 - 52)

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับระบบครอบครัว

1. ความหมายของระบบครอบครัว ระบบครอบครัว (Family System) หมายถึง การรวมตัวของระบบย่อยของบุคคลในครอบครัว เกิดเป็นระบบใหญ่ที่มีขอบเขตและการจัดระบบ ภายในแตกต่างกันไปจากลักษณะของแต่ละบุคคล

ระบบครอบครัวจะอยู่ร่วมกันตามลักษณะของความสัมพันธ์ทางสายโลหิต การแต่งงานและความผูกพันอื่นๆซึ่งสมาชิกมักอยู่ร่วมกันเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ครอบครัวเป็นตัวกลาง ระหว่างความต้องการของสมาชิกในครอบครัวกับความต้องการและหน้าที่รับผิดชอบที่มีต่อสังคม ภายนอก

2. ลักษณะของระบบครอบครัว ระบบครอบครัวแตกต่างจากระบบอื่นในสังคม ดังนี้

2.1 สมาชิกครอบครัวที่มีส่วนอยู่ในระบบครอบครัวจะมีความต้องการพึ่งพาซึ่งกันและกันระดับใดระดับหนึ่ง

2.2 ครอบครัวมีขอบเขตของครอบครัวที่แยกครอบครัวออกมาเป็นหน่วยเฉพาะ ขอบเขตนี้จะทำหน้าที่ในการกั้นหรือปล่อยสิ่งที่อยู่ภายนอกครอบครัว ให้ผ่านเข้าไปสู่สมาชิกในครอบครัวได้หรือไม่

2.3 ครอบครัวเป็นกลุ่มสมาชิกที่มีภารกิจร่วมกัน เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกและสังคมภายนอก

2.4 ครอบครัวมีความสามารถที่จะ “เปลี่ยนแปลง” ได้

จะเห็นได้ว่า ระบบครอบครัวมีลักษณะสำคัญโดยสรุป ได้แก่ มีโครงสร้าง มีหน้าที่ มีการดำรงไว้ซึ่งขอบเขต และมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งครอบครัวจะสนองตอบความต้องการของสมาชิกแต่ละคนของครอบครัว และรวมทั้งของสังคมด้วย

3. ระบบย่อยของครอบครัว ครอบครัวเป็นหน่วยย่อยของสังคมที่มีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก โดยมีการกำหนดค่านิยม บทบาทเฉพาะในครอบครัว ทำให้เกิดองค์ย่อยหรือระบบย่อยขึ้นในครอบครัว ซึ่งสามารถจำแนกตามบทบาทที่สังคมกำหนด และแต่ละระบบย่อยทำหน้าที่เฉพาะ ได้แก่

3.1 ระบบย่อยคู่สามีภรรยา (Spouse Subsystem) เป็นระบบที่บุคคล 2 คน มีความสัมพันธ์กันในลักษณะของคู่สมรส และในลักษณะที่ร่วมกันเป็นบิดามารดา

3.2 ระบบย่อยบิดามารดาและบุตร (Parent – Child Subsystem) เป็นระบบย่อยที่มีการแสดงบทบาทหน้าที่ของบิดามารดาที่พึ่งแสดงต่อบุตร และที่บุตรแสดงต่อบิดามารดา

3.3 ระบบย่อยพี่น้อง (Sibling Subsystem) เป็นระบบย่อยที่ลูกๆ สัมพันธ์กันเอง โดยการแสดงบทบาทหน้าที่ของพี่ของน้อง

3.4 ระบบย่อยอื่นๆ (Other Subsystem) เป็นระบบย่อยที่มีลักษณะความสัมพันธ์เฉพาะ เช่น ขยายกับหลาน สะใภ้กับมารดาของสามี ลูกกับหลาน เป็นต้น

4. องค์ประกอบของระบบครอบครัว ระบบครอบครัวมีองค์ประกอบของส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

4.1 ขอบเขตของครอบครัว (Family Boundaries) หมายถึง กรอบของระบบครอบครัวที่แยกจากครอบครัวออกจากระบบอื่นๆ ในสภาพแวดล้อม ซึ่งสามารถแบ่งเป็นขอบเขตแบบปิดและแบบเปิดขึ้นอยู่กับการยอมรับการเข้า – ออกของข้อมูลจากสภาพแวดล้อมมากหรือน้อย ครอบครัวมีขอบเขตระหว่างบุคคลภายในครอบครัวและระหว่างครอบครัวกับระบบภายนอกอื่นๆ

4.2 ภาวะสมดุลของครอบครัว (Family Homeostasis) หมายถึง ความคงที่ของสภาวะการเปลี่ยนแปลงของระบบย่อยต่างๆภายในครอบครัว โดยทั่วไปครอบครัวจะอยู่ใระบบสมดุล (Homeostatic System) อันเกิดจากความยืดหยุ่นของการปรับตัวของสถานการณ์ต่างๆ

4.3 การปรับตัวของครอบครัว (Family Adjustment) หมายถึง ความสามารถของครอบครัว ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในสถานการณ์ที่จำเป็น เพื่อให้ครอบครัวอยู่ในสภาวะสมดุล

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมในสังคม

ความหมายของการเลียนแบบ

นักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายการเลียนแบบในทัศนะต่างๆ เอาไว้ดังนี้

มิลเลอร์ (Miller. 1981 : 124) ได้ให้ความหมายของการเลียนแบบ ว่าหมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปแสดงพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกัน สามารถเข้ากันได้โดยใช้สื่อหรือเครื่องมือที่เหมาะสม การเลียนแบบจะเกิดขึ้นจากการพอใจในการเรียนรู้ ผลจากการเรียนรู้ที่น่าพอใจนี้เองทำให้เกิดแรงขับในการเลียนแบบขึ้นการเลียนแบบจะเห็นได้ชัดเจนในเด็กวัยรุ่น บุคคลที่เด็กเลียนแบบอาจเป็นบุคคลที่เด็กพบปะคุ้นเคยหรือไม่รู้จักเป็นส่วนตัวก็ได้ บุคคลที่เด็กเลียนแบบนี้ก็คือ ตัวแบบ (Models) ที่เด็กพอใจ การเลียนแบบเป็นการลดความเครียดทางอารมณ์ ซึ่งเกิดจากความขัดแย้งหรืออุปสรรคในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของเด็กก็ได้การเลียนแบบ เป็นวิธีการขั้นพื้นฐานอันหนึ่งของการพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ และสังคมจากการเลียนแบบพ่อแม่ หรือบุคคลที่เด็กรักใคร่ เด็กจะรับเอาพฤติกรรมความนึกคิด ความรู้สึก และความเชื่อบุคคลเหล่านั้นมาเป็นของตน เด็กที่เลียนแบบพ่อแม่มักคอยสังเกตพิจารณาการกระทำต่างๆ แล้วทำตามบ้าง การปฏิบัติเช่นนี้เด็กต้องการทำเลียนแบบพฤติกรรมของคนที่เขารัก และด้วยวิธีการเลียนแบบนี้เองที่จะทำให้เด็กได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ประเพณี ความคิดเห็น คุณค่า ข้อห้ามและหลักศีลธรรมต่าง ๆ จากบุคคลที่เขารักและใกล้ชิดด้วย

วิธีการเรียนรู้ของมนุษย์

นักวิชาการหลายท่าน ได้ให้วิธีการเรียนรู้ของมนุษย์ในทัศนะต่างๆ เอาไว้ดังนี้

แบนดูรา (Bandura. 1977 : 124) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ของพฤติกรรมมนุษย์ไว้ 2 วิธี คือ

1. การเรียนรู้จากผลกรรม (Learning by Response Consequences)

วิธีการเรียนรู้ที่ถือว่าเป็นการเรียนรู้เบื้องต้นที่สุด และเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงก็คือ การเรียนรู้จากผลกรรมทั้งผลกรรมทางบวกและผลกรรมทางลบ ซึ่งได้แก่ การเรียนรู้จากผลของการกระทำ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมถือว่ามนุษย์มีความสามารถทางสมองในการที่จะใช้

ประโยชน์จากประสบการณ์ที่ผ่านมา มนุษย์มีความสามารถที่จะรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของการกระทำ กระบวนการเรียนรู้จากผลกรรม ผลกรรมจะทำหน้าที่ 3 ประการคือ

1.1 ทำหน้าที่ให้ข้อมูล (Informative Function) การเรียนรู้ของมนุษย์นั้น ไม่เพียงแต่เรียนรู้เพื่อการตอบสนองเท่านั้น แต่มนุษย์ยังสังเกตของการกระทำนั้นด้วย โดยการสังเกตความแตกต่างของผลที่ได้รับจากการกระทำของเขาว่า การกระทำในสภาพการณ์ใดก่อให้เกิดผลกรรมอย่างไร ข้อมูลด้านนี้จะเป็แนวทางหนึ่งในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ในอนาคต

1.2 ทำหน้าที่จูงใจ (Motivational Function) กระบวนการเรียนรู้ผลกรรมทำหน้าที่จูงใจ หมายถึง ความคาดหวังในผลกรรมของบุคคล กล่าวคือ ผลกรรมใดที่พึงปรารถนาย่อมจูงใจให้เกิดการกระทำมาก ผลกรรมใดไม่เป็นที่พึงปรารถนาย่อมจูงใจให้เกิดการกระทำน้อยลง และมนุษย์ก็พยายามหลีกเลี่ยงการกระทำนั้น

1.3 ทำหน้าที่เสริมแรง (Reinforcing Function) การกระทำใด ๆ ก็ตามถ้าได้รับการเสริมแรง การกระทำนั้นย่อมมีแนวโน้มเกิดขึ้นอีก แต่สิ่งสำคัญก็คือ เงื่อนไขการเสริมแรง (Reinforcing Contingency) ซึ่งบุคคลจะเรียนรู้ได้จากข้อมูลเดิม และการจูงใจ ตลอดจนการหาข้อสรุปได้ถูกต้อง การเสริมแรงจะไม่มีอิทธิพลเลยถ้าบุคคลไม่รู้ว่เงื่อนไขการเสริมมีไว้ว่าอย่างไร การเสริมแรงในที่นี้จะเน้นถึงการกระทำให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่มากกว่าการสร้างพฤติกรรมใหม่

2. การเรียนรู้จากการเลียนแบบ (Learning Through Modeling) แบนดูรา กล่าวว่า การเรียนรู้ของมนุษย์จากผลกรรมมีข้อจำกัดอยู่มาก ทั้งนี้เพราะสิ่งที่จะเรียนรู้มีมากกว่าทั้งเวลา และโอกาสจะอำนวย ดังนั้นการเรียนรู้จากการเลียนแบบจึงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางขึ้น พฤติกรรมของมนุษย์หลายอย่างเกิดขึ้นมาโดยที่มนุษย์ไม่เคยมีประสบการณ์ตรงเลย แต่มนุษย์สังเกตเห็นตัวแบบหรือผู้อื่นกระทำ เช่น คนส่วนมากงดเว้นจากการเสพยาโรอื่น ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยประสบกับผลกรรมที่จะได้รับจากการเสพยาโรอื่น ทั้งนี้เพราะ คนเหล่านี้เรียนรู้ว่าการเสพยาโรอื่นจะได้รับผลกรรมทางลบ คือ ทำลายสุขภาพและถึงตายในที่สุด การเรียนรู้จากตัวแบบเป็นกระบวนการต่อเนื่อง โดยบุคคลสังเกตพฤติกรรมของบุคคลอื่นแล้วคิดว่าจะสร้างพฤติกรรมใหม่

จากวิธีการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังกล่าว สรุปได้ว่า วิธีการเรียนรู้ของมนุษย์ คือ การเรียนรู้จากผลกรรม การเรียนรู้จากการเลียนแบบ

กระบวนการเลียนแบบจากตัวแบบ

นักวิชาการหลายท่าน ได้ให้กระบวนการเลียนแบบจากตัวแบบในทัศนะต่างๆ เอาไว้ดังนี้

ประสาท อิศรปริดา (2541 : 287 – 288) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้และการเลียนแบบ พฤติกรรมของตัวแบบมี 4 กระบวนการ คือ

1. กระบวนการใส่ใจ (Attention Process) หมายถึง กระบวนการที่บุคคลใส่ใจหรือสนใจที่จะรับรู้พฤติกรรมของตัวแบบ ซึ่งความใส่ใจของผู้สังเกตต่อตัวแบบขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญ ลักษณะของตัวแบบ และลักษณะของผู้สังเกต ลักษณะและเหตุการณ์ของตัวแบบซึ่งจะก่อให้เกิดความใส่ใจกับผู้สังเกตได้ดี ได้แก่

1.1 ความเด่น ตัวแบบที่เด่นย่อมดึงดูดให้ผู้สังเกตใส่ใจมากกว่าตัวแบบที่ไม่เด่น

1.2 ความซับซ้อน ผู้สังเกตจะมีความใส่ใจต่อเหตุการณ์ของตัวแบบที่มีความซับซ้อนเกินไป สำหรับเด็กเล็ก ๆ จึงไม่ค่อยใส่ใจ ถ้าหากลดความยาวของคำพูดลงเด็กก็จะมี ความใส่ใจมากขึ้น

1.3 จำนวนตัวแบบในพฤติกรรมที่เป็นตัวแบบถ้ามีตัวแบบหลาย ๆ ตัวย่อมเรียกร้อง ความสนใจ และก่อให้เกิดความใส่ใจมากกว่าจำนวนตัวแบบน้อย ๆ

1.4 ความเกี่ยวข้องและการมีคุณค่า ปกติแล้วทุกคนจะใส่ใจตัวแบบที่เกี่ยวข้องและมีคุณค่ากับตนเองเสมอ เช่น ผู้ที่กำลังมีรถยนต์ก็จะใส่ใจพฤติกรรมการขับรถยนต์จากตัวแบบหญิงสาวที่กำลังจะเป็นเจ้าสาวก็จะใส่ใจพฤติกรรมของเจ้าสาวในวันวิวาห์

2. กระบวนการเก็บจำ (Retention Process) กระบวนการเก็บรวบรวมแบบแผนของพฤติกรรมของตัวแบบที่ได้สังเกตเห็นทุกครั้ง แล้วนำมาสร้างรูปแบบของพฤติกรรมที่แน่ชัด การเก็บจำจะกระทำในรูปของกระบวนการลงรหัสซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ การเก็บจำในรูปของมโนภาพ และการเก็บจำในรูปของสัญลักษณ์ทางภาษา ซึ่งการจำในลักษณะสัญลักษณ์ทั้งสองประการนี้จะช่วยให้จำได้ง่ายและคงทน สำหรับการฝึกฝนและการทบทวนในใจ หรือการกระทำจะส่งเสริมให้ผู้สังเกตจำพฤติกรรมของตัวแบบได้ดียิ่งขึ้น

3. กระบวนการกระทำ (Reproduction Process) เป็นกระบวนการที่ผู้สังเกตแปลงสัญลักษณ์ที่เก็บจำไว้นั้นมาเป็นการกระทำ ซึ่งจะกระทำได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งที่จำได้ ในการสังเกตการณ์กระทำของตนเอง การได้ข้อมูลย้อนกลับจากการกระทำของตนเอง และการเทียบเคียงการกระทำกับภาพที่จำได้ นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้สังเกตอีกด้วย ซึ่งได้แก่ ความสามารถทางกาย และทักษะในพฤติกรรมย่อยต่าง ๆ ที่จะทำให้สามารถแสดงพฤติกรรมได้ตามตัวแบบ

4. กระบวนการจูงใจ (Motivational Process) บุคคลอาจจะเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ หรือพฤติกรรมใหม่ ๆ จากการสังเกต แต่ไม่ได้แสดงออกหรือกระทำ (Perform) พฤติกรรมที่เรียนรู้จากตัวแบบนั้นโดยทันที บุคคลจะแสดงออกหรือกระทำก็ต่อเมื่อมีแรงจูงใจบางอย่างหรือมีสิ่งล่อใจ

(Incentive) เกิดขึ้น ซึ่งอาจแสดงออกหลังจากที่เรียนรู้มาแล้วเป็นเวลานานนักเรียนเรียนรู้ผ่านการเลียนแบบ โดยเฉพาะกับคนใกล้ชิดอย่างพ่อแม่ นั่น มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของลูกมากที่สุด รองลงมา ก็จะเป็นสื่อ และผู้คนในสังคมแวดล้อม ซึ่งอย่างหลังนี้เป็นปัจจัยภายนอกที่ตามไปควบคุมยาก ดังนั้น คุณพ่อคุณแม่ และผู้ใหญ่ในบ้านต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีก่อนถ้าเราได้รับการเสริมแรงหลังจากเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบ เราก็จะมีแรงจูงใจที่จะใส่ใจ จดจำ และแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบนี้มากขึ้น การเสริมแรงยังก่อให้เกิดความคงทนของการเรียนรู้ ผู้ที่ทดลองแสดงพฤติกรรมใหม่ ๆ จะแสดงพฤติกรรมนั้นต่อไปถ้าหากได้รับการเสริมแรง

แบนดูรา ได้จำแนกการเสริมแรงออกเป็น 3 ประเภท คือ การเสริมแรงโดยตรง (Direct Reinforcement) การเสริมแรงจากการเห็นตัวแบบ (Model) ได้รับผลกรรมที่ดี (Vicarious Reinforcement) และการเสริมแรงตนเอง (Self-Reinforcement)

1. การเสริมแรงโดยตรง เป็นผลกรรมที่ผู้สังเกตได้รับโดยตรงหลังจากเขาแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ เช่น นักกีฬาโยนลูกบอลได้แสดงท่าดีลังกานบบาร์คูได้สำเร็จ แล้วก็ได้รับคำชมเชยจากผู้ฝึกว่า เยี่ยม

2. การเสริมแรงจากการเห็นตัวแบบได้รับผลกรรมที่ดี เป็นลักษณะที่ผู้สังเกตเห็นตัวแบบได้รับการเสริมแรง แล้วทำให้เขามีแนวโน้มจะกระทำเหมือนตัวแบบ

3. การเสริมแรงตนเอง ทั้งการเสริมแรงที่ผู้กระทำได้รับโดยตรงและการเห็นผู้อื่น (ตัวแบบ) ได้รับตัวเสริมแรง ล้วนเป็นผลกรรมที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อมภายนอกตัวทั้งสิ้น การเสริมแรงตนเองจะตรงข้าม เป็นการเสริมแรงที่เป็นอิสระจากสังคมหรือสิ่งแวดล้อม ผู้กระทำจะเป็นผู้ดำเนินการ และควบคุมการเสริมแรงด้วยตนเอง การเสริมแรงตนเองประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการคือ

3.1 มาตรฐานของพฤติกรรมที่จะได้รับการเสริมแรง ซึ่งตนเองเป็นผู้กำหนดขึ้นเพื่อประเมินตนเอง

3.2 ลักษณะของตัวเสริมแรงที่จะได้รับ เมื่อกระทำ หรือแสดงพฤติกรรมได้ตามมาตรฐานที่กำหนด

3.3 บุคคล ในฐานะที่เป็นผู้ดำเนินการให้และกำหนดการเสริมแรงแก่ตนเองที่กล่าวมาทั้งหมด จะแสดงกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต

จากกระบวนการเลียนแบบจากตัวแบบ ดังกล่าว สรุปได้ว่า กระบวนการเลียนแบบจากตัวแบบ คือ กระบวนการใส่ใจ กระบวนการเก็บจำ กระบวนการกระทำ, กระบวนการจูงใจ

ประเภทของตัวแบบ

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ประเภทของตัวแบบในทัศนะต่างๆ เอาไว้ดังนี้

แบบดูราแบ่งตัวแบบออกเป็น 3 ประเภท (ประสาท อิศรปริดา, 2541 : 283) คือ

1. ตัวแบบที่มีชีวิต (Live Model) ได้แก่ บุคคลในครอบครัว เพื่อน หรือผู้คนที่ผู้สังเกตสามารถติดต่อสัมพันธ์ได้
2. ตัวแบบสัญลักษณ์ (Symbolic Model) ได้แก่ ภาพตัวแบบในสื่อมวลชนทั้งหลายเช่น ในภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ (Videotape) หนังสือ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น
3. ตัวแบบในรูปคำสอน (Verbal Description or Instruction) เป็นตัวแบบที่เป็นการพูดหรือการบอกทางวาจา หรือเป็นคำสอนในภาษาเขียน เช่น ชุดคำสอนในการปฏิบัติงานควบคุมเครื่องจักร หรือคำอธิบายการประกอบชิ้นส่วนต่าง ๆ เข้าเป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่ง ตัวแบบนี้หากใช้ประกอบตัวแบบทางพฤติกรรมทั้งหลายจะเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้มากขึ้น

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2539 : 51) แบ่งตัวแบบออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ตัวแบบที่เป็นบุคคลจริง ๆ (Live Model) คือตัวแบบที่บุคคลได้มีโอกาสสังเกตและปฏิสัมพันธ์โดยตรง
2. ตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Model) เป็นตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การ์ตูน หรือหนังสืออนิเมชัน

จากประเภทของตัวแบบ สรุปได้ว่า ประเภทของตัวแบบ คือ มีความสำคัญต่อพฤติกรรมของบุคคล ทำให้บุคคลนั้น ๆ เกิดพฤติกรรมตามตัวแบบ และเพิ่มประสิทธิภาพให้กับการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

อิทธิพลที่ทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดการเลียนแบบ

นักวิชาการหลายท่าน ได้ให้อิทธิพลที่ทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดการเลียนแบบที่ชนะต่างๆ เอาไว้ ดังนี้

ฟรานเชส และหลุยส์ (Frances and Louise. 1955 : 246 – 248) กล่าวว่าการ์ตูน ทีวี และภาพยนตร์ ส่งผลต่อการเรียนรู้ ประสบการณ์ และการเรียนรู้ทางสังคม

ยูดี เทียร์ประสิทธิ์ (2536 : 123) อธิบายอิทธิพลของสื่อมวลชนว่า วัยรุ่นเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ มีความพร้อมที่จะรับข่าวสารต่าง ๆ ทุกรูปแบบ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในสภาพสังคมปัจจุบัน และอิทธิพลของสื่อมวลชนจะครอบคลุมและเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตวัยรุ่น

กอบกุล ถาวรานนท์ (2543 : 43 – 46) อิทธิพลของสื่อมวลชน หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้น หรือ สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องจากการรับสารจากสื่อมวลชน โดยการดู การฟัง และการอ่าน

จากอิทธิพลที่ทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดการเลียนแบบ ดังกล่าว สรุปได้ว่า อิทธิพลที่ทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดการเลียนแบบ คือ รับข่าวสารต่าง ๆ ทุกรูปแบบ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์คำนิยม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตวัยรุ่น

การเลียนแบบผ่านสื่อมวลชน

นักวิชาการหลายท่านได้ให้การเลียนแบบผ่านสื่อมวลชนที่สนะต่างๆ เอาไว้ดังนี้
เบนดูรา (Bandura) ได้รวบรวมวิธีการเรียนรู้ทางสังคมจะเกิดขึ้นได้โดยผ่านตัวแบบจากสื่อมวลชนเอาไว้ 3 แบบ (กาญจนา แก้วเทพ, 2543 : 188 -189) ดังนี้

1. ที่การเลียนแบบผ่านสื่อมวลชนของการแสดงพฤติกรรมอยู่ตลอดเวลา จากการนำเสนอของสื่อ เรา รู้จักการยิงปืนต้องทำอะไร ทั้งที่ชีวิตจริงเราอาจไม่เคยเห็น หรือจับปืนเลยก็ได้ เรา รู้จักกระทั่งว่าถ้าจี้ตัวประกันบนเครื่องบินจะต้องทำอะไร

2. การที่ได้เห็นตัวต้นแบบถูกลงโทษ เนื่องจากการกระทำบางอย่าง จะช่วยลดแรงจูงใจของผู้เลียนแบบที่จะกระทำตามให้น้อยลง เนื่องจากผู้เรียนจะรู้สึกคล้ายกับว่าตัวเองถูกลงโทษเช่นกัน มีผลการวิจัยเชิงทดลองแสดงให้เห็นว่า เมื่อคุณหนึ่งที่มีการลงโทษโดยการใช้ความรุนแรงกับพฤติกรรมที่ชอบสอดรู้สอดเห็น หรือพฤติกรรมต่อต้านทั้งหลาย ผู้ชมจะแสดงพฤติกรรมดังกล่าวในชีวิตจริงน้อยลง ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากบรรดาหนังต่าง ๆ ทั้งหลายที่ต้องลงโทษตัวร้ายในตอนจบ หรือละครโทรทัศน์ต้องมีแกนเรื่องแบบ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

3. การที่สื่อมวลชนให้แบบอย่างของตัวต้นแบบที่ได้รับรางวัล เนื่องจากกล้าแสดงออกในพฤติกรรมที่สังคมห้ามปราม มิให้ฝ่าฝืน ก็สามารถทำให้ผู้ชมเลียนแบบพฤติกรรมสวนกระแสสังคมให้มากขึ้นได้ ตัวอย่าง พระเอกที่ใช้ความรุนแรงแบบชาดิสัมสามารถทำให้ตัวละครหญิงมารุ้มรัก มีการวิจัยเชิงทดลองพบว่า เมื่อนำเอาภาพยนตร์ที่มีเรื่องเกี่ยวกับความกล้าบ้าบิ่น ที่ทำพฤติกรรมที่สังคมห้ามปรามมาให้กลุ่มตัวอย่างชมแล้ว มีผลทำให้ผู้ชมลดความกลัวหมอพิษ ลดความกลัวสัตว์เลื้อยคลาน และเพิ่มความก้าวร้าวมากขึ้น

จากการเลียนแบบผ่านสื่อมวลชนดังกล่าว สรุปได้ว่า การเลียนแบบผ่านสื่อมวลชน คือ การเลียนแบบผ่านสื่อมวลชนของการแสดงพฤติกรรม การที่ได้เห็นตัวต้นแบบถูกลงโทษ การที่สื่อมวลชนให้แบบอย่างของตัวต้นแบบ

ความรับผิดชอบที่พึงกระทำของสื่อมวลชน

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความรับผิดชอบที่พึงกระทำของสื่อมวลชนที่สนะต่างๆ เอาไว้ ดังนี้

กาญจนา แก้วเทพ (2543 : 103) ได้ระบุลักษณะสำคัญของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคม ดังนี้

1. สื่อสารมวลชนต้องมีพันธกิจที่ต้องพึงปฏิบัติต่อสังคม เจ้าของสื่อควรเป็นมหาชน

2. ข่าวสารของสื่อจะต้องเป็นเรื่องจริง ถูกต้อง ยุติธรรม ตรงไปตรงมา และสอดคล้องต้องกัน
3. สื่อจะต้องทำหน้าที่เป็นเวทีแลกเปลี่ยนทัศนะอันหลากหลาย
4. สื่อควรมีเสรีภาพ ภายใต้ความควบคุมตัวเอง
5. สื่อต้องปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณ และมาตรฐานของวิชาชีพ
6. ในบางสถานการณ์สังคมจำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงการทำงานของสื่อเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม

จากความรับผิดชอบที่พึงกระทำของสื่อมวลชน ดังกล่าว สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบที่พึงกระทำของสื่อมวลชน คือ สื่อสารมวลชนต้องมีพันธกิจที่ต้องพึงปฏิบัติต่อสังคม ข่าวสารของสื่อจะต้องเป็นเรื่องจริง สื่อจะต้องทำหน้าที่เป็นเวทีแลกเปลี่ยนทัศนะ สื่อต้องปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณ สังคมจำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

ไคลน์ (Kline, 1966 : 18 – 195) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพเก็บตัว แสดงตัว ลักษณะทางอารมณ์ และอาการทางประสาทกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จากเด็กโรงเรียนมัธยมประสมในเมือง 138 คน และเด็กในโรงเรียนชุมชน 40 คน ผลปรากฏว่า บุคลิกภาพเก็บตัว – แสดงตัว ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญา และพบว่า บุคลิกภาพเก็บตัว – แสดงตัว มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นอแมนน์ (Naumann, 1983 : 354 – A) ได้วิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของระเบียบวินัย ในโรงเรียนมัธยมที่มีต่อบรรยากาศในโรงเรียน ซึ่งผลวิจัย สรุปว่า

1. วิธีการใช้ระเบียบวินัยไม่ใช่เป็นหัวข้อกำหนดบรรยากาศของโรงเรียน
2. บุคลิกภาพและความแตกต่างในวิธีการของผู้รักษาวินัยเป็นตัวกำหนดแบบอย่างที่ดีของโรงเรียน

งานวิจัยภายในประเทศ

ชนาธิป ชินะนาวิน (2545 : 109) ศึกษาการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับค่านิยมด้านการประหยัดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการวิเคราะห์เชิงเส้น โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2544 ในเขตกรุงเทพมหานคร ของกรมสามัญศึกษา ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นจำนวน 443 คน ผลการวิจัยพบว่า น้ำหนัก ความสำคัญของผลที่ได้จากเพื่อน และผลที่ได้จากครูส่งผลต่อค่านิยมด้านการประหยัด อย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนน้ำหนักความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย สัมพันธภาพในครอบครัว และผลที่ได้จากสื่อส่งผลต่อค่านิยมด้านการประหยัดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนน้ำหนักความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และรายได้ผู้ปกครองส่งผลต่อค่านิยมด้านการประหยัดอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สุธิ สุพร (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียน ในระดับมัธยมศึกษาต่อการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมศูนย์พัฒนาคุณธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งผลการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยของผู้วิจัย คือในส่วนที่เป็นความคิดเห็นต่อวิธีการฝึกอบรม ผลปรากฏว่า นักเรียนและครูอาจารย์เห็นด้วยกับเนื้อหาของหลักสูตรว่ามีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน และส่งเสริมให้นักเรียนปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นเป็นอันดับหนึ่ง ด้านปัญหาอุปสรรคในการจัดการฝึกอบรม ผลปรากฏว่าใช้เวลาฝึกอบรมนานเกินไป ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย วิธีการ / เทคนิคฝึกอบรมและวิทยาการ/แนวทางในการแก้ปัญหาอุปสรรค ทั้งนักเรียนและครูเสนอแนะว่า ควรปรับปรุงในเรื่องสถานที่เป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือ วิธีการนำเสนอเนื้อหา ระยะเวลาในการฝึกอบรม วิธีการ/ เทคนิคการฝึกอบรมและวิธีการฝึกอบรมตามลำดับ จะเห็นได้ว่า นักเรียนและครูอาจารย์จะให้ความสำคัญกับหลักสูตรในการฝึกอบรม ว่ามีผลต่อความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น โดยอาศัยเทคนิคการอบรมและวิธีฝึก การอบรมเป็นตัวช่วยในการผลักดันให้เกิดพฤติกรรมที่ดี อันจะเป็นประโยชน์ต่อการมองประเด็นในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาของหลักสูตรในการฝึกอบรมค่ายคุณธรรม

กมลวาทน์ วันวิชัย (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสตรีวัดอัมพรสวรรค์กรุงเทพมหานคร พบว่า บรรยากาศการเรียนการสอนที่ดี ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ครูมีวิธีการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถาม จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่น่าสนใจ จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในการเรียน ตั้งใจและเอาใจใส่ในการเรียน มีความกระตือรือร้น และมีความรับผิดชอบด้านการเรียน

กิ่งกาญจน์ ปานทอง (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การเรียนของนักศึกษาตามโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ คณะวิทยาการจัดการ โปรแกรมวิชานิติศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนคร พบว่า นักศึกษาที่มีสัมพันธภาพกับอาจารย์ที่ดี จะส่งผลให้พฤติกรรมเรียนของนักศึกษาดีขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พฤทธิพล นุ่มพรวัว (2547 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ

สตรีวิทยา พุทธมณฑล เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จำนวน 320 คน ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ได้แก่ เพศหญิง ลักษณะมุ่งอนาคต สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับบิดามารดา สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางลบกับการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ได้แก่ เพศชาย ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ได้แก่ รายได้ที่ได้รับจากผู้ปกครองต่อวัน ฐานะทางเศรษฐกิจของบิดามารดา และ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ได้แก่ สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับบิดามารดา สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน ลักษณะมุ่งอนาคต พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการประหยัดของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พรสิริ มั่นคง (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 โรงเรียนเทคโนโลยีกรุงเทพเขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร จากการศึกษา พบว่า องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความมีวินัยในตนเองของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นิสัยในการเรียน ความเชื่ออำนาจในตน สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครอง ลักษณะทางกายภาพทางการเรียน สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับอาจารย์ สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน

พระครูประภัสร์วรกิจ ปัตถิชยา (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง ได้ศึกษาความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรม : กรณีศึกษาการอบรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม (ค่ายพุทธบุตร) วัดป่าดอนธาตุ ตำบลสงยาง อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า 1) การดำเนินการความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรม:กรณีศึกษาการอบรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม (ค่ายพุทธบุตร) วัดป่าดอนธาตุ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ก่อนการอบรมนักเรียนไม่แน่ใจเรื่องของการนำกฎกติกาไปใช้ในการฝึกอบรมโดยเฉพาะเรื่องของการมีระเบียบวินัยต่อการกระทำของตนเอง โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่มักจะขาดระเบียบ ขาดความอดทน มักจะตามใจตัวเอง 2) การดำเนินการความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรม:กรณีศึกษาการ อบรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม (ค่ายพุทธบุตร) วัดป่าดอนธาตุ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร หลังการอบรมนักเรียนเข้าใจจริง โดยเฉพาะเรื่องการมีความเคารพนบนอบ รู้จักที่ต่ำที่สูง โดยลำดับ

สิริยา พรมรัตน์ (2551 : บทคัดย่อ). ได้ทำวิจัยเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนตามความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนนักเรียน โรงเรียนมูลนิธิวัดศรีอุบลรัตนาราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนตามความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนมูลนิธิวัดศรีอุบลรัตนาราม สังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 โดยภาพรวม และทุกด้าน มีคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ความกตัญญูกตเวที ด้านการปฏิบัติตน เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความเมตตากรุณา ด้านวินัยความรับผิดชอบ และด้านความประหยัดและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า 2) ผู้ปกครองที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็น ต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนมูลนิธิศรีอุบลรัตนาราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ อุบลราชธานี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน 3) ผู้ปกครองมีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็น ต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนมูลนิธิศรีอุบลรัตนาราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ อุบลราชธานี เขต 1 โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 เมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า ความเมตตากรุณา และด้านความประหยัดและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า แตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ส่วนด้านวินัย ความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความกตัญญูกตเวที และด้านการปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่แตกต่างกัน 4) ผู้ปกครอง มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนมูลนิธิศรีอุบลรัตนาราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่อุบลราชธานี เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

แสงจันทร์ มโนสร้อย (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องสภาพการเรียนการสอนจริยธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนในอำเภอเวียงหนองล่องง ผลการศึกษาพบว่า

ด้านการจัดกิจกรรมเสริม ไม่มีปัญหาเพราะสภาพแวดล้อมของที่ตั้งอยู่ใกล้กับวัดและ สภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยประกอบกับการกับผู้ปกครอง ส่วนใหญ่มีพื้นฐานทางจริยธรรมดี จึงไม่ ประสบปัญหาแต่ที่ครูและนักเรียนต้องการคือ ให้มีงบประมาณในการจัดกิจกรรมการเสริมให้มาก ครั้งขึ้น และเชิงลึก และมีคุณภาพมากขึ้นด้วย

นักเรียนมีปัญหาพฤติกรรม ด้านจริยธรรมในเรื่อง ความเสียสละ ความมีระเบียบวินัย ความอดทน การประหยัด การตรงต่อเวลา ความขยันและความสามัคคี ผู้ปกครองต้องการให้จัด กิจกรรมอบรมธรรมะในโรงเรียน และให้นักเรียนเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาให้มาก และ เหมาะสมกับนักเรียนยิ่งขึ้น เพื่อปลูกฝังพฤติกรรม ค่านิยมที่ดีให้กับนักเรียน

เกียรติสุดา นาคูน (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบวัดคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 – 4 ผลการวิจัยพบว่า 1) แบบวัดคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 – 4 ที่สร้างขึ้น มี 6 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 แบบวัดความมีวินัย จำนวน 38 ข้อ ฉบับที่ 2 แบบวัดความรับผิดชอบ ฉบับที่ 3 แบบวัดความ กตัญญูกตเวที จำนวน 19 ข้อ ฉบับที่ 4 แบบวัดความมีเมตตากรุณา จำนวน 22 ข้อ ฉบับที่ 5 แบบวัด ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จำนวน 17 ข้อ และแบบวัดความเสียสละ จำนวน 20 ข้อ 2) คุณภาพของแบบวัด

ประกอบด้วย (1) ค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ (2) ค่าความเชื่อถือได้ของแบบวัดคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 - 4 มีค่าเท่ากับ .969 (3) ค่าความแม่นยำเชิงโครงสร้างของแบบวัดคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3-4 มีค่าตั้งแต่ .474 ถึง .936 3) คะแนนเกณฑ์ปกติของแบบวัดคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 - 4 มีช่วงคะแนนตั้งแต่ T19 ถึง T81

โอกาส อิน โสม (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในกลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้พนา อำเภอพนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ ผลการวิจัยพบว่า 1) ความคิดเห็นของครูผู้สอนและผู้ปกครองนักเรียนต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในกลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้พนา อำเภอพนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ โดยรวมและรายด้าน 6 ด้าน คือ ด้านการพึ่งตนเอง ด้านความเสียสละ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความมีวินัยในตนเอง ด้านความซื่อสัตย์ และด้านความขยันหมั่นเพียร อยู่ในระดับมาก 2) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูผู้สอนและผู้ปกครองนักเรียนต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในกลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้พนา อำเภอพนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ จำแนกตามตำแหน่ง และระดับช่วงชั้น พบว่า (1) ครูผู้สอนและผู้ปกครองนักเรียนที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในกลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้พนา อำเภอพนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ โดยรวมไม่แตกต่างกัน (2) ครูผู้สอนและผู้ปกครองนักเรียนที่มีช่วงชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในกลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้พนา อำเภอพนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ โดยรวมไม่แตกต่างกัน

พระบุญทัน จารุณ โณ (กมลลักษณ์) (2553 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์เทศบาลตำบลนิคมคำโดมน้อยอำเภอสิริธร จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์เทศบาลตำบลนิคมคำโดมน้อย อำเภอสิริธร จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการละเว้นอบายมุข ด้านความมีสัมมาคารวะอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความมีวินัยในตนเอง และด้านความเมตตากรุณา อยู่ในระดับปานกลาง 2) ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์เทศบาลตำบลนิคมคำโดมน้อย อำเภอสิริธร จังหวัดอุบลราชธานี ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา เกรดเฉลี่ย และอาชีพผู้ปกครองต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมความมีวินัยของนักเรียน โดยรวมทั้ง 4 ด้านไม่แตกต่างกัน แต่ด้านอายุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการวิเคราะห์ความ

แตกต่างเป็นรายคู่ 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์ เทศบาลตำบลนิคมลำโดมน้อย อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ที่สำคัญได้แก่ นักเรียน ควรสุภาพเรียบร้อยไม่นำอาหารมารับประทานขณะครูสอนเวลาผู้ใหญ่เดินผ่านโน้มตัวลงทำความเคารพ มีความเอ็นดูสัตว์ไม่ทำร้ายสัตว์ และไม่เสพสิ่งเสพติดของมึนเมา

จากการศึกษาความเป็นมา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคุณลักษณะทางจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมะขามสารเสรี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ตามกรอบคุณลักษณะทางจริยธรรม หลักแห่งความประพฤติปฏิบัติชอบอันวางรากฐานอยู่บนหลักคำสอนของศาสนาปรัชญาแลขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีระบบศีลธรรม คุณลักษณะของจริยธรรมเป็นสิ่งที่แสดงลักษณะเฉพาะของจริยธรรมเพื่อให้เห็นเด่นชัดในด้านหนึ่งและมีความแตกต่างจากจริยธรรมด้านอื่น ๆ ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมในสังคมจากสภาพปัญหาต่าง ๆ ของเยาวชนไทยในปัจจุบัน ที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูง เป็นโลกที่ไร้พรมแดนมีการสื่อสารความรู้และข้อมูลข่าวสารอย่างไร้ขีดจำกัด จึงอาจทำให้มีการแพร่กระจายปัญหาไปได้ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศทั้งในเมืองใหญ่และในชนบทได้ตลอดเวลา จากปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียน ยังมีปัญหาที่ทำให้ไม่สามารถพัฒนาเยาวชนของชาติส่วนหนึ่งให้บรรลุตามความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาที่ต้องการให้เด็กมีคุณธรรมจริยธรรมได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงคุณลักษณะทางจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมะขามสารเสรี เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อคุณลักษณะทางจริยธรรมของนักเรียน ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และทราบแนวทางที่ดีที่สุดสำหรับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนของชาติให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพต่อไป